

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**«ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»**

ΟΝΟΜΑ: ΠΑΝΑΤΣΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: T2020089

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ ΣΟΦΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΛΕΞΕΩΝ:

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2024

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα. Καράμπελα Σοφία για την πολύτιμη στήριξή της κατά τη διαδικασία συγγραφής της παρούσας πτυχιακής εργασίας, καθώς και όλους τους καθηγητές του Τμήματος Τουρισμού για τις γνώσεις και τις εμπειρίες που με βοήθησαν να αποκομίσω κατά τη φοίτησή μου στη σχολή. Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου για την αμέριστη στήριξη και υπομονή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και της συγγραφής της πτυχιακής μου εργασίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ EXECUTIVE SUMMARY

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ (RESEARCH QUESTION) :

Ποιες είναι οι μακροοικονομικές συνέπειες κρίσεων στον τουρισμό στην ελληνική οικονομία και ποιες είναι οι προοπτικές ανάκαμψης;

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ (RESEARCH CONTRIBUTION) :

Στη παρούσα έρευνα εξετάζεται πώς ο τουρισμός επηρεάζεται από διάφορες κρίσεις (όπως πανδημίες, πολιτική αστάθεια, μεταναστευτικά φαινόμενα, φυσικές καταστροφές) και πώς αυτές οι επιδράσεις αντανakλώνται στην παγκόσμια οικονομία σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Μέσω της μελέτης των δεδομένων και της ανάλυσης των συνεπειών, παρέχονται εισηγήσεις και προτάσεις για πιθανές πολιτικές και μέτρα που μπορούν να ληφθούν για την αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων και την ενίσχυση της οικονομικής ανθεκτικότητας του τουριστικού τομέα και κατ' επέκταση, της ελληνικής οικονομίας.

Με αυτόν τον τρόπο, η εργασία μπορεί να προσφέρει σημαντική συνεισφορά στον τομέα της μακροοικονομίας και της τουριστικής ανάπτυξης, παρέχοντας πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για την ανάκαμψη και τη βιωσιμότητα του τουρισμού σε δύσκολες κρίσιμες συνθήκες.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ : Η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε στην παρούσα μελέτη εστιάζει στην ανάλυση των μακροοικονομικών επιπτώσεων των κρίσεων στον τουρισμό της Ελλάδας. Μέσω της επισταμένης βιβλιογραφικής ανασκόπησης και της δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων, προσδιορίστηκαν οι προοπτικές ανάκαμψης του τουριστικού τομέα. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την εμβάθυνση στην κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις κρίσεις στον τουρισμό. Μέσω της ανάλυσης των προηγούμενων ερευνών, μπορούμε να αναδείξουμε τις τάσεις και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας, προκειμένου να αναπτύξουμε αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν διάφορες δευτερογενείς πηγές. Τα δεδομένα προήλθαν από αξιόπιστους οργανισμούς, όπως η ΕΛΣΤΑΤ, η Τράπεζα της Ελλάδος, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού και άλλοι διεθνείς φορείς. Η επιλογή αυτών των πηγών εξασφάλισε την αξιοπιστία και την ακρίβεια των πληροφοριών που συλλέχθηκαν. Η έρευνα επικεντρώθηκε

στην περίπτωση της Ελλάδας, αναλύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα στον τουριστικό τομέα. Μέσω της ανάλυσης μιας μελέτης περίπτωσης, εξετάστηκαν συγκεκριμένες κρίσεις που επηρέασαν την Ελλάδα και οι αντίστοιχες στρατηγικές ανάκαμψης που υιοθετήθηκαν. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη συγκεντρώθηκαν από δευτερογενείς πηγές, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Αυτή η προσέγγιση αποτράπηκε την ανάγκη για πρωτογενή εργαλεία συλλογής δεδομένων, όπως ερωτηματολόγια ή συνεντεύξεις, εξοικονομώντας χρόνο και πόρους. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται εξασφαλίζει μια πλήρη και τεκμηριωμένη προσέγγιση στη μελέτη των μακροοικονομικών επιπτώσεων των κρίσεων στον τουρισμό της Ελλάδας. Μέσω της ανάλυσης της βιβλιογραφίας και της δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων, η έρευνα προσφέρει σημαντικές εισηγήσεις για την ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών μέτρων για την αντιμετώπιση των κρίσεων, προωθώντας την βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα του τουριστικού τομέα.

ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ :

Μακροοικονομικές Επιπτώσεις Κρίσεων Τουρισμού στην Ελλάδα

Η ανάλυση των δεδομένων και των στατιστικών στοιχείων που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη αποδεικνύει ότι οι κρίσεις στον τομέα του τουρισμού έχουν πολλαπλές και σημαντικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, ο τουριστικός τομέας αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας ουσιαστικά στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) και στην απασχόληση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του [InSETE 2024](#), ο τουριστικός τομέας συνεισέφερε περίπου το 13% του ΑΕΠ το 2023 και περίπου το 16% της απασχόλησης κατά το γ' τρίμηνο του ίδιου έτους, ενώ συνολικά η συνεισφορά του στην απασχόληση (άμεση και έμμεση) αγγίζει το 40% .

Έσοδα από τον Τουρισμό

Κατά τις περιόδους κρίσεων, τα έσοδα από τον τουρισμό μειώνονται σημαντικά, με αρνητικές επιπτώσεις στα δημόσια έσοδα και την οικονομική δραστηριότητα. Η μείωση αυτή απαιτεί προσαρμογές στους κρατικούς προϋπολογισμούς και την εφαρμογή μέτρων λιτότητας ή την αναζήτηση εναλλακτικών πηγών εσόδων.

Ανεργία

Οι αναταραχές στον τομέα του τουρισμού έχουν άμεσες επιπτώσεις στην αγορά εργασίας, με αύξηση του ποσοστού ανεργίας. Η μείωση των τουριστικών ροών οδηγεί σε μειώσεις προσωπικού στις επιχειρήσεις του κλάδου, όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια και τουριστικά γραφεία, καθώς και σε συναφείς τομείς. Αυτό επιβαρύνει περαιτέρω την οικονομία, ιδίως σε περιοχές που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό.

Σύγκριση με Άλλες Χώρες

Η μελέτη απέδειξε ότι οι επιπτώσεις των κρίσεων στον τουρισμό δεν περιορίζονται μόνο στην Ελλάδα, αλλά επηρεάζουν και άλλες μεσογειακές χώρες, όπως η Ιταλία, η Ισπανία, η Γαλλία και η Πορτογαλία. Ωστόσο, η ένταση και η διάρκεια των επιπτώσεων ποικίλλουν ανάλογα με την οικονομική δομή και την εξάρτηση από τον τουρισμό κάθε χώρας. Συνολικά, τα αποτελέσματα της μελέτης υπογραμμίζουν την σημασία του τουριστικού τομέα για την ελληνική οικονομία και την ανάγκη για ανθεκτικότητα και ευελιξία κατά τις περιόδους κρίσης. Η υιοθέτηση στρατηγικών διαχείρισης κρίσεων και η ενίσχυση της οικονομικής διαφοροποίησης αποτελούν κρίσιμα στοιχεία για την εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων από μελλοντικές κρίσεις.

Τα κύρια συμπεράσματα :

Η παρούσα μελέτη εξέτασε τις επιπτώσεις που έχουν οι κρίσεις στον τουριστικό τομέα της Ελλάδας από μακροοικονομικής σκοπιάς, εστιάζοντας στις προκλήσεις και τις προοπτικές για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα του τομέα. Τα κύρια συμπεράσματα της έρευνας μπορούν να περιληφθούν ως εξής:

1. Αρνητικές Επιπτώσεις των Κρίσεων

Οι κρίσεις, όπως οι φυσικές καταστροφές, οι πολιτικές αναταραχές, οι οικονομικές κρίσεις και οι πανδημίες, επηρεάζουν αρνητικά τον τουρισμό στην Ελλάδα. Η μείωση του αριθμού των τουριστών λόγω αυτών των κρίσεων οδηγεί σε σημαντική πτώση των εσόδων από τον τουρισμό. Οι αρνητικές επιπτώσεις επεκτείνονται στην οικονομία με την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση των δημοσίων εσόδων.

2. Αβεβαιότητα και Αλλαγή στις Προτιμήσεις των Τουριστών

Η αβεβαιότητα που προκαλείται από κρίσεις επηρεάζει σημαντικά τις προτιμήσεις των τουριστών, με αποτέλεσμα να αλλάζει η φήμη και η ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Οι τουρίστες εκδηλώνουν μεγαλύτερη προσοχή και προτιμούν προορισμούς που θεωρούν ότι είναι πιο ασφαλείς και σταθεροί. Η αλλαγή αυτή στις προτιμήσεις απαιτεί από τον ελληνικό τουριστικό τομέα να προσαρμοστεί και να επαναπροσδιορίσει τις στρατηγικές του, προκειμένου να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες.

3. Ανθεκτικότητα και Δυνατότητες Ανάκαμψης

Παρά τις σοβαρές προκλήσεις, ο τουρισμός στην Ελλάδα μπορεί να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες και να ανακάμψει με επιτυχία. Η αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων, η ευέλικτη προσαρμογή των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών μέσω κατάλληλων επικοινωνιακών στρατηγικών, αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για την ανάκαμψη του τουριστικού τομέα.

4. Συνεργασία και Συντονισμός

Η ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των φορέων του τουρισμού, της κυβέρνησης και των τοπικών αρχών αποτελεί αναγκαίο βήμα για την αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων. Η δημιουργία μηχανισμών που θα επιτρέπουν την άμεση ανταπόκριση σε κρίσεις και την προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες αποτελεί ζωτικής σημασίας παράγοντα.

5. Προώθηση Βιώσιμων Μορφών Τουρισμού

Η προώθηση βιώσιμων μορφών τουρισμού μπορεί να έχει θετικές επιπτώσεις στην ανθεκτικότητα του τουριστικού τομέα, καθώς μειώνει τις αρνητικές επιπτώσεις που προκύπτουν από πιθανές μελλοντικές κρίσεις. Η έμφαση στην αειφορία, την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική υπευθυνότητα μπορεί να ενισχύσει τον τουρισμό στην Ελλάδα, καθιστώντας την πιο ελκυστική ως τουριστικός προορισμός και εξασφαλίζοντας τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του τομέα.

6. Πολιτικές Προτάσεις

Το ερευνητικό έργο οδήγησε σε συγκεκριμένες πολιτικές προτάσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της ανθεκτικότητας και της αποτελεσματικής διαχείρισης κρίσεων στον τομέα του τουρισμού. Συγκεκριμένα, η επένδυση στην ψηφιακή τεχνολογία και η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού τομέα, προσφέροντας νέες ευκαιρίες για ανάπτυξη και καινοτομία. Επίσης, η αναδιαμόρφωση των τουριστικών προϊόντων και η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός και ο πολιτιστικός τουρισμός, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της εξάρτησης από μαζικές τουριστικές ροές. Τέλος, η χρηματοδότηση της έρευνας και ανάπτυξης ενδέχεται να προκαλέσει νέες πρωτοποριακές λύσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο τουριστικός κλάδος.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	12
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ:	12
2.2 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:	13
2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΡΙΣΕΩΝ:	14
2.3.1 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ:.....	14
2.3.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ:	17
2.3.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ:.....	22
2.3.4 ΠΑΝΔΗΜΙΑ:	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	28
4.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:	28
4.1.1 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ.....	28
4.1.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ	29
4.1.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ.....	32
4.1.4 ΠΑΝΔΗΜΙΑ	32
4.2 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	34
4.3 ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	36
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ : Ποιες είναι οι μακροοικονομικές επιδράσεις κρίσεων στον τουρισμό στην ελληνική οικονομία και ποιες είναι οι προοπτικές ανάκαμψης;

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ : Οι ερευνητικοί στόχοι της παρούσας μελέτης επικεντρώνονται στη διερεύνηση και ανάλυση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 σε διάφορους τομείς των οικονομιών των Ευρωπαϊκών χωρών. Καταρχάς, η έρευνα επιδιώκει να αποτυπώσει τις μεταβολές στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) κατά τη διάρκεια και μετά την πανδημία, χρησιμοποιώντας δεδομένα από επίσημες πηγές όπως η Eurostat και τα εθνικά στατιστικά ινστιτούτα. Παράλληλα, εξετάζει τις αλλαγές στις τουριστικές αφίξεις, τα έσοδα από τον τουρισμό και τη λειτουργία των ξενοδοχείων, με βάση πληροφορίες από τουριστικές υπηρεσίες και φορείς όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ([UNWTO](#)).

Η μελέτη επίσης επιδιώκει να καταγράψει τις μεταβολές στα ποσοστά ανεργίας, αναλύοντας δεδομένα από οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ και οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, και να συγκρίνει τις επιπτώσεις της πανδημίας στις οικονομίες των Ευρωπαϊκών χωρών, χρησιμοποιώντας συγκριτικές στατιστικές μεθόδους. Επιπλέον, στοχεύει στην ανάλυση των οικονομικών μέτρων και πολιτικών που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, μέσα από τη συλλογή πληροφοριών από κυβερνητικά έγγραφα και αναλύσεις οικονομικών εμπειρογνομόνων. Τέλος, η έρευνα φιλοδοξεί να προβλέψει τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της πανδημίας στην οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα, χρησιμοποιώντας οικονομικά μοντέλα και προβλέψεις από διεθνείς οργανισμούς όπως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα.

Αυτή η πολυδιάστατη προσέγγιση στοχεύει στην παροχή μιας ολοκληρωμένης εικόνας των επιπτώσεων της πανδημίας, συμβάλλοντας στην κατανόηση των οικονομικών προκλήσεων και στη διαμόρφωση στρατηγικών για την ανάκαμψη.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ :

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες της οικονομίας στην Ελλάδα, συμβάλλοντας σημαντικά στην παραγωγή εσόδων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων. Ωστόσο, η ανάπτυξη αυτή δεν είναι αδιάκοπη και απρόσκοπτη, καθώς ο τουριστικός τομέας αντιμετωπίζει διάφορες μορφές κρίσεων που μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας. Πανδημίες, πολιτική αστάθεια, μεταναστευτικά φαινόμενα και φυσικές καταστροφές αποτελούν μερικές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τουριστικός τομέας και η ελληνική οικονομία γενικότερα .

Η παρούσα ερευνητική μελέτη έχει ως στόχο να εξετάσει τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των κρίσεων στον τουρισμό και την ελληνική οικονομία. Μέσω της ανάλυσης των δεδομένων και της εξέτασης προηγούμενων ερευνών στον τομέα, θα προκύψουν προτάσεις και συστάσεις για πιθανές πολιτικές και μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι επιπτώσεις και να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα του τουριστικού τομέα και συνεπώς, η ελληνική οικονομία κατά τις περιόδους δυσμενών συνθηκών.

Μέσω της εμβάθυνσης στη σχέση μεταξύ τουρισμού και κρίσεων, αποδεικνύεται η σημασία της ανάπτυξης στρατηγικών που θα παρέχουν ευελιξία και προστασία στον τουριστικό τομέα κατά τις δύσκολες συγκυρίες. Με την εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων, αναμένεται η αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων καθώς και η προώθηση της βιωσιμότητας και της ανάπτυξης του τουριστικού τομέα σε μια εποχή όπου η αστάθεια αποτελεί μια συνεχή πραγματικότητα στον παγκόσμιο χάρτη των ταξιδιωτικών επιλογών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ:

Στα ελληνικά, η λέξη “κρίση” αντιπροσωπεύει δύο βασικές κατηγορίες νοημάτων. Από τη μία πλευρά, σχετίζεται με την έννοια της απόφασης, της άποψης ή της γνώμης και, στενά συνδεδεμένη με αυτές, με την έννοια της κριτικής, της αξιολόγησης και της δίκης. Έτσι, η κατάσταση κάποιου μπορεί να χαρακτηριστεί ως “κρίση” λόγω παραγόντων όπως η κατάχρηση ενεργειών ή ουσιών ([American Psychiatric Association, n.d.](#)). Από την άλλη πλευρά, αναφέρεται σε καταστάσεις όπου η αναπαραγωγή της προηγούμενης, της κανονικής ή ομαλής κατάστασης είναι προβληματική ή αδύνατη. Για παράδειγμα, όταν το αναπνευστικό σύστημα δεν λειτουργεί σωστά, αναφερόμαστε σε μια “κρίση” άσθματος, ενώ όταν το οικονομικό σύστημα δεν αναπαράγει ομαλά τον εαυτό του, μιλάμε για οικονομική “κρίση”. Η πρώτη έννοια του όρου προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη “κρίνω”, η οποία αρχικά σήμαινε “διαχωρίζω”, ενώ στη συνέχεια, στα ομηρικά χρόνια, απέκτησε και τη σημασία του “αποφασίζω” ([Dafermos, 2024](#)). Η δεύτερη έννοια, η οποία είναι μεταφορική, προέρχεται - σύμφωνα με τους περισσότερους λεξικογράφους - ως μεταφραστικό δάνειο ή αντιδάνειο από τα λατινικά ή τις λατινογενείς γλώσσες. Έτσι, η λέξη “κρίση” μεταφράστηκε σε crisis (λατινική, αγγλική και ισπανική γλώσσα), crise (γαλλική) και crisi (ιταλική), και στη συνέχεια στα ελληνικά ως “κρίση” ([Oxford English Dictionary, 2023](#)). Με αυτόν τον τρόπο, ενώ οι λατινογενείς γλώσσες και τα αγγλικά χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους για να αποτυπώσουν τις διαφορετικές οικογένειες σημασιών (iudicium, judgement, jugement, juicio, giudizio για την “κρίση” και crisis, crise, crisi για την “κρίση”), τα ελληνικά περιορίζονται σε μία και μόνη λέξη, την κρίση ([Lamprakis & Klironomos, 2023](#)). Για παράδειγμα, στη φιλοσοφία και την ιστοριογραφία της επιστήμης, η κρίση αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου το κυρίαρχο παράδειγμα αποτυγχάνει να αναπαράγει ομαλά την κυριαρχία του λόγω ποικίλων εμπειρικών ανωμαλιών. Αυτή η κατάσταση οδηγεί σε αυξημένη κριτική και στη λήψη μιας σειράς αποφάσεων ή αξιολογήσεων που δεν ήταν διαθέσιμες στο παρελθόν ([Kuhn, 1962](#)).

2.2 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:

Το βιβλίο του [Carmen M. Reinhart](#) με τίτλο "This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly" (2009) αποτελεί μία από τις πιο αναγνωρισμένες μελέτες που ασχολούνται με τις οικονομικές κρίσεις και τις αιτίες τους. Οι συγγραφείς αναλύουν τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις κατά μήκος των αιώνων και εξηγούν πώς οι ανωμαλίες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα συμβάλλουν στην εμφάνιση και την εξέλιξη αυτών των κρίσεων. Οι οικονομικές κρίσεις συχνά προκαλούνται από υπερβολική χρήση δανείων, έλλειψη κατάλληλης ρύθμισης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και απότομες αλλαγές στις ροές κεφαλαίων. Συγκεκριμένα, η υπερβολική εμπιστοσύνη και η έλλειψη επαρκούς εποπτείας και κανονισμών οδηγούν σε αυξημένο κίνδυνο και ανικανότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος να ανταποκριθεί σε εξωτερικές πιέσεις, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει.

Σε μικροοικονομικό επίπεδο, η κρίση συνήθως εκδηλώνεται μέσω της μείωσης της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες, με αποτέλεσμα τη μείωση των πωλήσεων και πιθανώς την ανάγκη για απολύσεις. Επιπλέον, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ευάλωτες σε αλλαγές τιμών των εισροών, όπως η αύξηση των τιμών των πρώτων υλών ή του εργατικού δυναμικού. Σύμφωνα με τους οικονομολόγους [Matthiessen, L., & Strøm, S. \(1980\)](#), σε μικροοικονομικό επίπεδο, η κρίση μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των επενδύσεων και αύξηση του ποσοστού ανεργίας. Οι επιχειρήσεις, προκειμένου να αποφύγουν τον κίνδυνο, ενδέχεται να μειώσουν τις επενδύσεις τους και να περιορίσουν τις δραστηριότητές τους.

Σε επίπεδο μακροοικονομίας, η κρίση επηρεάζει ευρύτερα την οικονομία ενός κράτους ή ακόμη και του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Αυτή μπορεί να εκδηλωθεί μέσω αυξημένου ποσοστού ανεργίας, μείωσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), και αύξησης των τιμών. Σύμφωνα με τον οικονομολόγο [Keynes \(1936\)](#), σε επίπεδο μακροοικονομίας, η κρίση μπορεί να προκαλέσει σημαντική ύφεση, καθώς η μείωση της ζήτησης επηρεάζει τη συνολική οικονομία. Επιπλέον, η απώλεια εμπιστοσύνης από τους καταναλωτές και τους επενδυτές μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικό κύκλο, ενισχύοντας την κρίση.

2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΡΙΣΕΩΝ:

Η σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα συχνά διαμορφώνεται από ποικίλες κατηγορίες κρίσεων που μπορούν να επηρεάσουν την οικονομική σταθερότητα των χωρών και το τομέα του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Ανάμεσα σε αυτές, ξεχωρίζουν οι κρίσεις που πηγάζουν από φυσικές καταστροφές, πολιτική αστάθεια, μεταναστευτικά φαινόμενα και πιο πρόσφατα, κρίσεις υγείας όπως η πανδημία COVID-19 ([Hall, C. M., 2010](#)). Αυτές οι κρίσεις αποτελούν πραγματικές προκλήσεις για την οικονομία και τον τουρισμό, καθώς επηρεάζουν την παραγωγή, την κατανάλωση, τις επενδύσεις και την απασχόληση. Συνήθως, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των κρίσεων είναι η ανάγκη για άμεση αντίδραση και ταχεία δράση. Σύμφωνα με τους [Semerciöz et al. \(2015\)](#), υπάρχουν τρία χαρακτηριστικά των κρίσεων: α) ο αιφνιδιασμός, τα ξαφνικά και απροσδόκητα γεγονότα, β) η θεμελιώδης διατάραξη της εικόνας της επιχείρησης ή του ατόμου και γ) η χρονικά περιορισμένη επίλυση, η οποία δημιουργεί άγχος στα άτομα που πρέπει να τη διαχειριστούν. ([Kalpaklıoğlu, 2010](#)). Η περίοδος της κρίσης είναι ιδιαίτερα αβέβαιη. Από την άλλη πλευρά, ο [Ritchie \(2004\)](#) αναφέρει ότι οι κρίσεις παρουσιάζουν τρία διακριτά χαρακτηριστικά. Αυτά περιλαμβάνουν την ανάγκη για άμεσες αποφάσεις, την έλλειψη εκπαιδευμένου προσωπικού και την έλλειψη υλικών και χρόνου. Επιπλέον, οι κρίσεις συνοδεύονται από τρεις προϋποθέσεις, που περιλαμβάνουν την έκπληξη, την απειλή για στόχους υψηλής προτεραιότητας και τον περιορισμένο διαθέσιμο χρόνο για δράση-αντίδραση ([Taneja, et al., 2014](#)).

2.3.1 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ:

Οι φυσικές καταστροφές έχουν επιφέρει σημαντικές και αυξανόμενες επιπτώσεις στην τουριστική βιομηχανία τις τελευταίες σημαντικές δεκαετίες της άνθησης του τομέα του τουρισμού και της φιλοξενίας. Αυτές οι επιπτώσεις οφείλονται σε παράγοντες όπως η γεωγραφική τοποθεσία μιας περιοχής, η κλιματική αλλαγή, η παγκοσμιοποίηση και άλλοι φυσικοί παράγοντες.

Οι φονικές πυρκαγιές που έπληξαν την [Αυστραλία το 2019-2020](#) είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία και τον τουρισμό της χώρας. Η καταστροφή των υποδομών, οι οικονομικές απώλειες από τις πυρκαγιές και το αυξημένο κόστος πυρόσβεσης και ανοικοδόμησης είναι μερικές από τις επιπτώσεις στην οικονομία της πληγείσας χώρας. Ο τομέας του τουρισμού επηρεάστηκε αρνητικά από τη μειωμένη τουριστική ζήτηση λόγω ανησυχιών για την

ασφάλεια και την ποιότητα του αέρα και από τις ζημιές στις τουριστικές υποδομές. Οι επιπτώσεις αυτές απαίτησαν σημαντικές προσπάθειες ανάκαμψης και αποκατάστασης ενώ συνάμα έχουν εξεταστεί από εμπειρογνώμονες του τουρισμού και οικονομολόγους σε ακαδημαϊκές μελέτες και εκθέσεις.

Η Αυστραλία ανταποκρίθηκε στις μεγάλες πυρκαγιές της περιόδου 2019-2020 με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, συμπεριλαμβανομένων στρατηγικών ανοικοδόμησης και ανάκαμψης. Οι αρχές επικεντρώθηκαν στη διαχείριση των καταστροφών, ενέτειναν τις προσπάθειες πυρόσβεσης στις καμένες περιοχές και παρείχαν ανθρωπιστική βοήθεια στον πληγέντα πληθυσμό. Επιπλέον, δόθηκαν σημαντικοί οικονομικοί πόροι για την ανοικοδόμηση των πληγεισών περιοχών, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών, των κατοικιών και των επιχειρήσεων. Επενδύσεις έγιναν επίσης σε προγράμματα για την προστασία και την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος που επλήγη από τις πυρκαγιές. Εκτός από την οικονομική βοήθεια, παρασχέθηκε επίσης ψυχολογική υποστήριξη, λαμβάνοντας υπόψη τις σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του πληγέντος πληθυσμού. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις σε προγράμματα πρόληψης πυρκαγιών και βελτίωσης της πυρασφάλειας με στόχο τη μείωση του κινδύνου μελλοντικών πυρκαγιών και την οικοδόμηση ανθεκτικότητας σε μελλοντικές φυσικές καταστροφές.

Οι σεισμοί στην Ιαπωνία αποτελούν ένα ακόμα παράδειγμα φυσικών καταστροφών, έχοντας σημαντικό αντίκτυπο στη μακροοικονομία και τον τουρισμό της, καθώς η Ιαπωνία βρίσκεται σε περιοχή υψηλού σεισμικού κινδύνου. Οι σεισμοί αποτελούν ένα συχνό φαινόμενο για τη συγκεκριμένη χώρα με αποτέλεσμα τις μακροπρόθεσμες συνέπειες για την ιαπωνική οικονομία και την συνολική τουριστική φήμη. Ο μεγάλος σεισμός του 2011 στην Ανατολική Ιαπωνία ήταν ένα από τα πιο καταστροφικά γεγονότα στην ιστορία της Ιαπωνίας. Ένας σεισμός μεγέθους 9,0 ρίχτερ στη θάλασσα Εϊσέι στην περιοχή Τοχόκου προκάλεσε ένα καταστροφικό τσουνάμι. Το αντίκτυπο στους μακροοικονομικούς και τουριστικούς τομείς της Ιαπωνίας ήταν σοβαρό και πολυδιάστατο.

Πρώτον, η μαζική καταστροφή των υποδομών, των κτιρίων και των επιχειρήσεων είχε ανυπολόγιστες αρνητικές επιπτώσεις στις οικονομικές επιδόσεις της Ιαπωνίας. Η καταστροφή των κτιρίων και η επιδείνωση των υποδομών μεταφορών εμπόδισαν την εργασία και την δυνατότητα να λειτουργήσουν κανονικά και μείωσαν το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ). Επιπλέον, η τουριστική βιομηχανία της Ιαπωνίας επηρεάστηκε σοβαρά από την καταστροφή των τουριστικών χώρων και αξιοθέατων στην περιοχή της Φουκουσίμα και οι φόβοι των ταξιδιωτών για την ασφάλεια και τη σταθερότητα της Ιαπωνίας αυξήθηκαν. Η εικόνα της Ιαπωνίας ως τουριστικού προορισμού επηρεάστηκε

αρνητικά από τα γεγονότα, με αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των τουριστών και των τουριστικών εσόδων.

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων ανασυγκρότησης και αποκατάστασης μετά τον σεισμό και το τσουνάμι του 2011 απαιτούσε μια συντονισμένη και πολυδιάστατη προσέγγιση από τις ιαπωνικές αρχές και τον ιδιωτικό τομέα. Η ιαπωνική κυβέρνηση διέθεσε σημαντικά κονδύλια για την αποκατάσταση και την ανοικοδόμηση των υποδομών που υπέστησαν ζημιές, ενισχύοντας παράλληλα την ψυχολογική υποστήριξη και τις κοινωνικές υπηρεσίες για τον πληγέντα πληθυσμό. Επιπλέον, εφαρμόστηκαν προγράμματα ανασυγκρότησης και τουριστικής ανάκαμψης για την αποκατάσταση της εικόνας της Ιαπωνίας ως ασφαλούς και ελκυστικού τουριστικού προορισμού. Έγιναν επίσης επενδύσεις σε προγράμματα έρευνας και καινοτομίας για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας της Ιαπωνίας σε μελλοντικούς σεισμούς και φυσικές καταστροφές. Οι προσπάθειες αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την ανακούφιση του πληγέντος πληθυσμού, την ανοικοδόμηση των πληγείσων περιοχών και την αποκατάσταση της οικονομικής δραστηριότητας στα προγραμματισμένα επίπεδα.

Ακόμη μία συνταρακτική φυσική καταστροφή ήταν οι ηφαιστειακές εκρήξεις στην Ισλανδία το 2010, ιδίως η έκρηξη του ηφαιστείου Eyjafjallajökull, είχαν σοβαρές επιπτώσεις τόσο στον τουριστικό τομέα όσο και στη μακροοικονομία της περιοχής και πέραν αυτής. Το ηφαίστειο εξερράγη στις αρχές Απριλίου 2010, προκαλώντας μια σειρά εκρήξεων και εκτοξεύοντας μεγάλες ποσότητες τέφρας, πετρωμάτων και τοξικών αερίων στην ατμόσφαιρα. Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις αυτής της φυσικής καταστροφής περιλάμβαναν την ακύρωση πτήσεων σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης λόγω των επικίνδυνων συγκεντρώσεων τέφρας στην ατμόσφαιρα. Η διαταραχή αυτή είχε σημαντικό αντίκτυπο στις αεροπορικές εταιρείες, τον τουρισμό, το εμπόριο και τις οικονομίες των χωρών που επλήγησαν. Η απώλεια οικονομικών οφελών λόγω αυτής της διακοπής των αεροπορικών ταξιδιών ανήλθε σε δισεκατομμύρια ευρώ.

Η κατάσταση ήταν εξίσου δυσμενής για τον τουρισμό. Τα τουριστικά ταξίδια προς την Ισλανδία και άλλα μέρη της Ευρώπης που επλήγησαν από την ηφαιστειακή σκόνη διαταράχθηκαν, οδηγώντας σε μαζικές ακυρώσεις κρατήσεων και μειωμένο αριθμό τουριστών. Η διαταραχή αυτή είχε αρνητικό αντίκτυπο στους τουριστικούς πράκτορες, τους ξενοδόχους, τους εστιάτορες και άλλους φορείς του τουριστικού τομέα, των οποίων τα έσοδα μειώθηκαν και οι οποίοι αναγκάστηκαν να ακυρώσουν κρατήσεις.

Ως απάντηση, πολλά κράτη μέλη της ΕΕ ένωσαν τις δυνάμεις τους και έλαβαν μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στις αεροπορικές μεταφορές. Οι εισερχόμενοι τουρίστες είχαν επίσης ενημερωθεί για τους κινδύνους της ηφαιστειακής σκόνης και τις επιπτώσεις της στην

υγεία και την ασφάλεια. Μετά την ομαλοποίηση της λειτουργίας των αεροδρομίων και την απομάκρυνση της ηφαιστειακής σκόνης από την ατμόσφαιρα, η τουριστική και μακροοικονομική κατάσταση στην περιοχή βελτιώθηκε σταδιακά.

Οι καταστροφές αυτές περιγράφονται ως απότομα σοκ που επηρεάζουν τα τουριστικά συστήματα και έχουν επιπτώσεις που εξαρτώνται από τον τύπο της καταστροφής και την ανθεκτικότητα της περιοχής ως προς την αντιμετώπιση των κρίσεων ([Shondell Miller, 2008](#)).

Μία από τις κύριες συνέπειες των φυσικών καταστροφών στον τουρισμό είναι η μείωση του αριθμού των επισκεπτών στις πληγείσες περιοχές ([Bhati, Upadhayaya, & Sharma, 2016](#)). Οι ταξιδιώτες μπορεί να επιλέξουν να αποφύγουν προορισμούς που έχουν πρόσφατα βιώσει μια καταστροφή λόγω ανησυχιών για την σωματική τους ασφάλεια, καθώς προκύπτουν και ζητήματα προσβασιμότητας ή της αντίληψης των συνεχιζόμενων κινδύνων. Αυτή η μείωση αφίξεων των τουριστών έχει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις στις τοπικές επιχειρήσεις, οι οποίες βασίζονται κυρίως στα έσοδα από τον τουρισμό για να επιβιώσουν.

Επιπλέον, οι φυσικές καταστροφές μπορούν να οδηγήσουν στην διάλυση ή την υποβάθμιση φυσικών και πολιτιστικών αγαθών που είναι απαραίτητα για τον τουρισμό ([Nicu, et al., 2017](#)). Η διάβρωση των ακτών, οι δασικές πυρκαγιές και οι ζημιές στις υποδομές αλλοιώνουν την ελκυστικότητα ενός προορισμού. Η απώλεια εμβληματικών ορόσημων, της άγριας ζωής ή ιστορικών χώρων επηρεάζει σημαντικά τη συνολική τουριστική εμπειρία και την πολιτιστική κληρονομιά μιας περιοχής.

2.3.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ:

Η πολιτική αστάθεια αναδεικνύει μια συνεχή πραγματικότητα που έχει σημαντικές επιπτώσεις παγκοσμίως, επηρεάζοντας τόσο τον οικονομικό όσο και τον τουριστικό τομέα ([Hall, 1994; Santana, 2001; Vellas and Becherel, 1995](#)). Είτε πηγάζει από εσωτερικές πολιτικές δυσκολίες μέσα σε μια χώρα, είτε από διεθνείς συγκρούσεις και γεωπολιτικές αντιθέσεις, η αστάθεια δημιουργεί ένα πλαίσιο αβεβαιότητας που επηρεάζει τις επενδύσεις, τις εμπορικές συναλλαγές, την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και την κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών .

Ένα από τα βασικά αποτελέσματα της πολιτικής αστάθειας στην οικονομία είναι η απρόβλεπτη κίνηση των δεικτών της αγοράς ([Mai Z, Nawaz Saleem HM, Kamran M., 2023](#)). Οι ταραχές στις πολιτικές συνθήκες προκαλούν μεγάλες διακυμάνσεις στα χρηματιστήρια, με την αξία των νομισμάτων και των μετοχών να υφίσταται συνεχείς αλλαγές ([Smita M., et](#)

[al., 2019](#)). Αυτή η κατάσταση δημιουργεί ένα περιβάλλον αβεβαιότητας και ανασφάλειας για τους επενδυτές και τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ροή των επενδύσεων σε νέα έργα και οικονομικές δραστηριότητες. Επιπλέον, η αστάθεια στην πολιτική μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα για τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ χωρών. Η αναταραχή μπορεί να προκαλέσει εμπορικούς πολέμους, τελωνειακούς περιορισμούς, ακόμα και πλήρεις εμπορικές αποκλειστικότητες.

Συνεπώς, προκύπτει η μείωση των εμπορικών ροών και των ευκαιριών για εταιρείες που σχεδιάζουν να διεκδικούν τις διεθνείς αγορές τους. Σημαντικό παράγοντα έχει και ο τουρισμός, ο οποίος αποτελεί ένα μεγάλο δείκτη οικονομικής ανάπτυξης για πολλές χώρες, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην αύξηση των εσόδων ([Potter, K., et al., 2024](#)). Ωστόσο, οι συνέπειες της πολιτικής αστάθειας έχουν σοβαρό αντίκτυπο στον τουριστικό τομέα. Η αβεβαιότητα στις πολιτικές συνθήκες αποθαρρύνει τους ταξιδιώτες από το να επισκεφθούν μια περιοχή, καθώς φοβούνται για την ασφάλειά τους και την ανεμπόδιστη απόλαυση των διακοπών τους. Η απειλή για την σωματική και ψυχική ασφάλεια και η πιθανότητα εκδήλωσης πολιτικών αναταραχών έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των τουριστών, με αρνητικές επιπτώσεις στα έσοδα που προέρχονται από τον τουριστικό τομέα.

Επιπροσθέτως, η αστάθεια σε ένα κράτος έχει αρνητικές επιπτώσεις στις υποδομές και τις υπηρεσίες που προσφέρονται στους τουρίστες ([Tomczewska-Popowycz, N., & Quirini-Popławski, L., 2021](#)). Παράλληλα, η έλλειψη σταθερότητας στην πολιτική σφαίρα μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στις μεταφορές, στην ασφάλεια και στις βασικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να μειωθεί η ελκυστικότητα μιας περιοχής για τους επισκέπτες.

Οι εμφύλιοι πόλεμοι και οι εσωτερικές συγκρούσεις είναι από τα πιο ακραία παραδείγματα πολιτικής αστάθειας που μπορούν να επηρεάσουν τη μακροοικονομία και τον τουρισμό μιας χώρας. Τέτοιες καταστάσεις μπορεί να έχουν σοβαρές συνέπειες για την οικονομία και τον τουρισμό, καθώς δημιουργούν αβεβαιότητα, ανασφάλεια και πολλαπλά επίπεδα κινδύνου.

Ένα παράδειγμα μιας τέτοιας κατάστασης είναι ο συνεχιζόμενος εμφύλιος πόλεμος στη Συρία από το 2011. Η σύγκρουση αυτή έχει προκαλέσει καταστροφές στις υποδομές, την οικονομία και την κοινωνία της χώρας. Η αστάθεια και η βία που συνδέονται με τον εμφύλιο πόλεμο κρατούν μακριά τουρίστες και επιχειρήσεις, μειώνοντας σημαντικά τα έσοδα και τις επενδύσεις από τον τουρισμό. Η αβεβαιότητα σχετικά με την ασφάλεια και τη σταθερότητα καθυστερεί την ανάκαμψη και δυσχεραίνει την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα.

Οι εμφύλιοι πόλεμοι μπορούν επίσης να επηρεάσουν τις γειτονικές περιοχές και την περιοχή στο σύνολό της. Για παράδειγμα, ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία έχει επηρεάσει γειτονικές

χώρες όπως η Τουρκία, ο Λίβανος και η Ιορδανία. Οι χώρες αυτές αντιμετωπίζουν αυξημένη πίεση, οικονομική ανασφάλεια και αβεβαιότητα στα σύνορά τους, γεγονός που επηρεάζει τις επιχειρήσεις και τον τουρισμό.

Οι πολιτικές αλλαγές και αναταραχές αναφέρονται σε αλλαγές στο πολιτικό σύστημα μιας χώρας ή σε πολιτικές αναταραχές που μπορούν να επηρεάσουν την οικονομία και τον τουρισμό. Τέτοιες αλλαγές περιλαμβάνουν αλλαγή καθεστώτος, εκλογικές αναταραχές, διαδηλώσεις, απεργίες και άλλα πολιτικά κινήματα.

Ένα παράδειγμα είναι η πολιτική αναταραχή που σημειώθηκε στην Αίγυπτο το 2011 κατά τη διάρκεια του ανατρεπτικού κινήματος που είναι γνωστό ως "Αιγυπτιακή Επανάσταση". Αυτή η πολιτική αναταραχή οδήγησε σε αναταραχή, αστάθεια και αβεβαιότητα στην Αίγυπτο, επηρεάζοντας διάφορους τομείς της οικονομίας και του τουρισμού.

Ο τουριστικός τομέας της Αιγύπτου επηρεάστηκε σοβαρά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Οι κρατήσεις ξενοδοχείων ακυρώθηκαν, οι τουρίστες απέφυγαν να ταξιδέψουν στην Αίγυπτο λόγω της ανασφάλειας και ο τουριστικός τομέας υπέστη σοβαρή απώλεια εσόδων. Οι εικόνες ανασφάλειας και βίας στα μέσα ενημέρωσης αποθάρρυναν τους δυνητικούς ταξιδιώτες, οδηγώντας σε μείωση των τουριστικών εσόδων και απώλεια θέσεων εργασίας στον τουριστικό τομέα. Το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι η πολιτική αστάθεια μπορεί να έχει άμεσο και σοβαρό αντίκτυπο στον τουριστικό τομέα και στη μακροοικονομία της χώρας, καθώς δημιουργεί ανασφάλεια και αβεβαιότητα στους ταξιδιώτες και τους επενδυτές.

Η επίλυση των πολιτικών αναταραχών εξαρτάται από το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο κάθε χώρας. Συχνά απαιτεί συζητήσεις, διαπραγματεύσεις και τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των αιτιών της αναταραχής και την επίλυση των διαφορών μεταξύ των διαφόρων πολιτικών ομάδων και κομμάτων. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της πολιτικής αναταραχής στην Αίγυπτο το 2011, απαιτήθηκε μια σειρά μέτρων και διαδικασιών για την επίλυση της κρίσης. Αυτά περιλάμβαναν διαπραγματεύσεις μεταξύ των διαφόρων πολιτικών παρατάξεων και του στρατού, διάλογο με τους διαδηλωτές και την υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους. Επιπλέον, η διεθνής κοινότητα διαδραματίζει συχνά σημαντικό ρόλο στην επίλυση της πολιτικής αστάθειας παρέχοντας διπλωματική υποστήριξη και συμβάλλοντας στη διαμεσολάβηση και την επίλυση των συγκρούσεων. Η επίλυση της πολιτικής αστάθειας μπορεί επίσης να απαιτεί πολυμερείς συμφωνίες ή ξένη στρατιωτική επέμβαση, ανάλογα με τη σοβαρότητα και την πολυπλοκότητα της κατάστασης.

Οικονομικές κυρώσεις ή εμπάργκο από άλλες χώρες μπορούν να επιβληθούν σε μια χώρα

ως μέσο πολιτικής πίεσης ή ως απάντηση σε μια συγκεκριμένη ενέργεια ή πολιτική απόφαση. Οι κυρώσεις αυτές μπορεί να περιορίζουν την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, να απαγορεύουν την εξαγωγή ή την εισαγωγή ορισμένων αγαθών ή να επιβάλλουν περιορισμούς στις οικονομικές συναλλαγές.

Ένα παράδειγμα τέτοιων κυρώσεων είναι οι οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο Ιράν από τη διεθνή κοινότητα λόγω του πυρηνικού του προγράμματος. Οι κυρώσεις αυτές περιλαμβάνουν περιορισμούς στις εμπορικές και χρηματοοικονομικές συναλλαγές και απαγορεύσεις στην εισαγωγή ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών. Οι κυρώσεις αυτές είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην ιρανική οικονομία, συμπεριλαμβανομένου του τουριστικού τομέα. Η αυξημένη πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα λόγω των οικονομικών κυρώσεων μπορεί να αποτρέψει τους τουρίστες από το να επισκεφθούν το Ιράν λόγω ανησυχιών για την ασφάλεια και την ποιότητα ζωής.

Επιπλέον, οι κυρώσεις ενδέχεται να μειώσουν τα έσοδα από τον τουρισμό λόγω της μείωσης των ταξιδιωτικών δαπανών και των μειωμένων εξαγωγών από τον τουριστικό τομέα ([Hall et al., 2021](#)). Αυτό, με τη σειρά του, θα οδηγήσει σε χαμηλότερα έσοδα για τις επιχειρήσεις του τομέα, απώλεια θέσεων εργασίας και επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας.

Η επίλυση των οικονομικών κυρώσεων και των εμπάργκο απαιτεί συνήθως πολυμερείς διαπραγματεύσεις και διπλωματικές προσπάθειες από τις ενδιαφερόμενες χώρες για την ικανοποίηση των απαιτήσεων των χωρών που επιβάλλουν κυρώσεις και των διεθνών οργανισμών. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη λήψη μέτρων για την εξάλειψη των αιτιών που οδήγησαν στην επιβολή κυρώσεων ή την υπογραφή συμφωνιών ή την ανάληψη δεσμεύσεων για τη συμμόρφωση με διεθνείς κανόνες και πρότυπα.

Για παράδειγμα, στην περίπτωση του Ιράν, η άρση των οικονομικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν λόγω του πυρηνικού του προγράμματος είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή συμφωνίας με το Ιράν το 2015, γνωστής ως Ιρανική Πυρηνική Συμφωνία. Στο πλαίσιο της συμφωνίας, το Ιράν συμφώνησε να περιορίσει το πυρηνικό του πρόγραμμα και να υποβάλει τις εγκαταστάσεις του σε διεθνή επιθεώρηση, ενώ οι διεθνείς κυρώσεις καταργήθηκαν.

Οι διαπραγματεύσεις για την επίλυση των κυρώσεων περιλαμβάνουν συνήθως εκτεταμένες συζητήσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, διπλωματικές προσπάθειες για την εξεύρεση κοινής λύσης και μέτρα για την αντιμετώπιση των ανησυχιών όλων των εμπλεκόμενων μερών. Οι επιτυχείς διαπραγματεύσεις καταλήγουν συνήθως σε συμφωνία ή συμβιβασμό που επιτρέπει την άρση των κυρώσεων και την επανάληψη των κανονικών οικονομικών δραστηριοτήτων.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις αποτελούν ένα άλλο παράδειγμα πολιτικής αστάθειας που επηρεάζει τη μακροοικονομία και τον τουρισμό της χώρας. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις προκαλούν ανασφάλεια, φόβο και τρόμο στους κατοίκους και τους τουρίστες, επηρεάζοντας άμεσα την ανάπτυξη του τουρισμού και την οικονομική σταθερότητα της χώρας. Ένα παράδειγμα τέτοιας τρομοκρατικής επίθεσης είναι οι επιθέσεις που έλαβαν χώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Οι ταυτόχρονες επιθέσεις στους δίδυμους πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και στο Πεντάγωνο στην Ουάσιγκτον προκάλεσαν μαζικές απώλειες ζώων και μεγάλη αναστάτωση στην αμερικανική και παγκόσμια οικονομία και στον τουρισμό. Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, η τουριστική βιομηχανία των ΗΠΑ επλήγη σοβαρά. Οι τουρίστες απέφευγαν να επισκέπτονται τις ΗΠΑ λόγω ανησυχιών για την ασφάλεια και την πιθανότητα τρομοκρατικών επιθέσεων. Τα αεροδρόμια αύξησαν τα μέτρα ελέγχου και ασφάλειας, οι τουριστικοί προορισμοί επηρεάστηκαν από τη μείωση των ταξιδιωτικών δαπανών και την ανησυχία που προκάλεσε η συνεχής επαγρύπνηση έναντι πιθανών τρομοκρατικών απειλών.

Το παράδειγμα αυτό δείχνει πώς μια τρομοκρατική επίθεση μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην τουριστική βιομηχανία και τη μακροοικονομία μιας χώρας, διαμορφώνοντας την εικόνα της ως τουριστικού προορισμού και επηρεάζοντας τις ταξιδιωτικές αποφάσεις των ανθρώπων.

Η αντιμετώπιση των συνεπειών των τρομοκρατικών επιθέσεων απαιτεί συντονισμένες πολιτικές και διπλωματικές προσπάθειες από τις ενδιαφερόμενες χώρες. Οι κυβερνήσεις πρέπει να αντιμετωπίσουν την ανάγκη να αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών και των τουριστών στην εθνική ασφάλεια και να διασφαλίσουν την ομαλή λειτουργία του τουριστικού τομέα. Οι κυβερνήσεις μπορούν να επιτύχουν αυτούς τους στόχους με την ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας σε βασικές περιοχές και τουριστικούς προορισμούς. Μπορούν επίσης να υιοθετήσουν πολιτικές για τον μετριασμό των οικονομικών επιπτώσεων στον τομέα του τουρισμού, όπως η παροχή οικονομικής βοήθειας στις επιχειρήσεις που πλήττονται από την τρομοκρατία.

Οι διπλωματικές δραστηριότητες αποτελούν επίσης σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας στους τομείς της ασφάλειας και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Η συνεργασία με άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς μπορεί να οδηγήσει στην ανταλλαγή πληροφοριών και στην ανάπτυξη κοινών στρατηγικών για την πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών.

Συμπερασματικά, οι χώρες που αντιμετωπίζουν πολιτική αστάθεια συχνά εκδηλώνουν υψηλότερα επίπεδα κινδύνου, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε οικονομική ύφεση τόσο

μικροπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Συνάμα, ενθαρρύνεται η διαφθορά και άλλες παραμορφώσεις, εμποδίζοντας περαιτέρω την οικονομική ανάπτυξη. Διαχρονικά και εμπειρικά έχει αποδειχθεί ότι η πολιτική αστάθεια συνδέεται με μεγαλύτερη αναταραχή της πληθωριστικής ανάπτυξης, της ιδεολογικής διπολικότητας, καθώς και με διχασμένα πολιτικά συστήματα και μειωμένη οικονομική ελευθερία, όλα από τα οποία μπορούν να εμποδίσουν την οικονομική ανάπτυξη ενός κράτους και την εικόνα που προβάλλουν στο εξωτερικό.

2.3.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ:

Η μετανάστευση αντιπροσωπεύει ένα πολύπλοκο και δομημένο φαινόμενο που επηρεάζει ποικίλες πτυχές της κοινωνίας και της οικονομίας ([Leloup, Fabienne., 1996](#)). Με την αύξηση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και των διεθνών κρίσεων, η μετανάστευση έχει αποκτήσει κεντρική θέση στις πολιτικές συζητήσεις και τις κοινωνικές ανησυχίες. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί ένα σύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο που επηρεάζει τόσο τις χώρες προέλευσης όσο και τις χώρες υποδοχής. Οι λόγοι που οδηγούν στη μετανάστευση είναι ποικίλοι και μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομικές ανάγκες, πολιτικές καταστάσεις, εκπαιδευτικές ευκαιρίες, εργασιακές προοπτικές, αλλά και προσωπικούς λόγους ([Czaika, M., Reinprecht, C., 2022](#)). Εκτός από τις προφανείς επιπτώσεις στη δημογραφική και πολιτιστική σύνθεση των κοινωνιών, η μετανάστευση επηρεάζει επίσης την οικονομία, την κοινωνική συνοχή και τον τουρισμό. Είναι σημαντικό να μελετηθούν προσεκτικά οι επιπτώσεις αυτού του φαινομένου για να αποφευχθούν αναταραχές εντός των κρατών αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα όσον αφορά την οικονομική ευημερία και την τουριστική ζήτηση.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η μετανάστευση αντιμετωπίζεται με διάφορες προκλήσεις και ευκαιρίες στον τομέα της οικονομίας. Η εισροή μεταναστών μπορεί να αποτελέσει κινητήριο δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη, παρέχοντας εργατικό δυναμικό σε κλάδους με έλλειψη εργαζομένων και ενισχύοντας την κατανάλωση και τη ζήτηση. Πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι οι μετανάστες έχουν περισσότερες πιθανότητες από τους γηγενείς να ξεκινήσουν μια νεοσύστατη επιχείρηση ή μια επιχείρηση και ότι οι επιχειρήσεις αυτές έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην οικονομική ανάπτυξη ([Fairlie & Lofstrom, 2015, Orrenius et al., 2015](#)). Η τάση αυτή έχει παρατηρηθεί σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο ([Ottaviano & Peri, 2012](#)). Ενώ η επιχειρηματικότητα και η διαχείριση μπορεί να είναι πρόκληση για τους μετανάστες, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι οι μετανάστες

συμβάλλουν επίσης στη συνολική οικονομική ανάπτυξη και εξέλιξη της χώρας που έχουν υιοθετήσει.

Ωστόσο, η μεγάλη ροή μεταναστών μπορεί να δημιουργήσει πίεση στους πόρους και τις υποδομές των χωρών υποδοχής και να επιφέρει αλλαγές στη δομή της αγοράς εργασίας. Επομένως, είναι σημαντικό να αναζητηθούν ισορροπημένες πολιτικές που θα αξιοποιήσουν τα μεταναστευτικά φαινόμενα καταλλήλως για να υπάρξει η πρέπουσα ευημερία και λειτουργία της οικονομίας.

Ένα συγκεκριμένο παράδειγμα που υπογραμμίζει τον αντίκτυπο της μετανάστευσης στον τομέα του τουρισμού είναι η περίπτωση της Ισπανίας: Στη δεκαετία του 2000 υπήρξε μεγάλο κενό στη μεταναστευτική ροή στην Ισπανία και μεγάλος αριθμός μεταναστών εισήλθε στη χώρα για να εργαστεί στον τομέα του τουρισμού. Μετανάστες από χώρες όπως η Ρουμανία, η Πολωνία και η Βουλγαρία παρείχαν φθινό εργατικό δυναμικό σε ξενοδοχεία, εστιατόρια και υπηρεσίες διαμονής. Η προσέλκυση αυτών των μεταναστών επέτρεψε στην Ισπανία να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση για υπηρεσίες διαμονής και συνέβαλε στην ανάπτυξη του ισπανικού τουριστικού τομέα. Ωστόσο, η έλλειψη κατάλληλων πολιτικών ένταξης και η απουσία προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικά προβλήματα, όπως η επιδείνωση των συνθηκών εργασίας και η αύξηση της ανεργίας μεταξύ των ντόπιων εργαζομένων. Οι δυσκολίες αυτές μπορούν να επηρεάσουν την εικόνα της Ισπανίας ως τουριστικού προορισμού, ιδίως εάν οι συνθήκες εργασίας και η ανεργία δημοσιοποιηθούν ευρέως.

Η Ισπανία έχει ανταποκριθεί στις προκλήσεις που θέτει το μεταναστευτικό φαινόμενο μέσω μιας σειράς πολιτικών πρωτοβουλιών. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη να ενσωματωθούν οι μετανάστες στην ισπανική κοινωνία και να αντιμετωπιστούν ζητήματα απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, οι ισπανικές αρχές έχουν υιοθετήσει πολιτικές που περιλαμβάνουν την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση των μεταναστών. Ως αποτέλεσμα, οι μετανάστες απέκτησαν τις απαραίτητες δεξιότητες για την απασχόληση και την ένταξη στην αγορά εργασίας.

Παράλληλα, θεσπίστηκαν κανονισμοί εργασίας και κοινωνικής προστασίας για την προστασία των εργαζομένων, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών, και για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου μισθών και κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, στην Ισπανία εφαρμόστηκαν προγράμματα ένταξης και πολυπολιτισμικότητας για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και την ανάπτυξη ενός πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος. Μέσω αυτών των πολιτικών πρωτοβουλιών, η Ισπανία προσπάθησε να αντιμετωπίσει τις διαφορές

προκλήσεις που δημιουργεί η αύξηση της μετανάστευσης και να ενισχύσει την οικονομική συμβολή των μεταναστών και την κοινωνική συνοχή της χώρας.

Εξερευνώντας τη σχέση μεταξύ δύο παγκόσμιων φαινομένων - τουρισμός και η μετανάστευση – παρέχονται αρκετά κύρια ευρήματα και αναλύσεις. Πολλές έρευνες αναδεικνύουν την αλληλεπίδραση και την αλληλεξάρτηση αυτών των δύο φαινομένων, αποκαλύπτοντας την επίδραση που έχει ο τουρισμός στη μετανάστευση και αντίστροφα. Συγκεκριμένα, αναδεικνύονται σημαντικές θετικές επιδράσεις, όπου το μεταναστευτικό φαινόμενο συχνά ενθαρρύνει την ανάπτυξη εθνικών επιχειρήσεων στις χώρες προορισμού, συμπεριλαμβανομένων εστιατορίων και λοιπών επιχειρήσεων φιλοξενίας που προσφέρουν υπηρεσίες που προσαρμόζονται στη μεταναστευτική κοινότητα. Μέσω των εθνικών επιχειρήσεων, οι μετανάστες διατηρούν τις παραδόσεις και τον πολιτισμό τους, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας προορισμού.

2.3.4 ΠΑΝΔΗΜΙΑ:

Η πανδημία COVID-19 έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πλέον σημαντικά γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας, προκαλώντας σημαντικές αλλαγές σε πολλούς τομείς της κοινωνίας. Η εμφάνιση του κορονοϊού SARS-CoV-2 έχει επηρεάσει ριζικά την καθημερινότητά μας, θέτοντας νέες προκλήσεις και επηρεάζοντας όχι μόνο την ψυχική και σωματική υγεία των ανθρώπων και την ιατρική πρακτική, αλλά και την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δυναμική παγκοσμίως. Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας και η πανδημία του κορονοϊού έχει προκαλέσει σοβαρές οικονομικές απώλειες σε αυτόν τον τομέα ([Lin & Falk, 2021](#)). Οι επιπτώσεις αυτές είναι πιο αισθητές κυρίως από τις επιχειρήσεις του τουρισμού, από τις μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις μέχρι τις μεγάλες αλυσίδες ξενοδοχείων.

Η εμφάνιση του ιού COVID-19 είχε σοβαρές συνέπειες στον τουριστικό τομέα, καθώς πολλές χώρες επέβαλαν περιοριστικά μέτρα και απαγόρευσαν τις μετακινήσεις των ανθρώπων μεταξύ πόλεων, νομών και χωρών, προκειμένου να περιορίσουν την εξάπλωση του ιού. Αυτό οδήγησε σε μαζικές ακυρώσεις κρατήσεων και μείωση του αριθμού των τουριστών που επισκέπτονταν διάφορους προορισμούς. Ο τουριστικός τομέας αποκρίθηκε επαρκώς και αποτελεσματικά βάσει των νέων νομοθετικών πλαισίων, με την εφαρμογή αυστηρών μέτρων υγειονομικής ασφάλειας και εκστρατειών ενημέρωσης προς τους ταξιδιώτες, με στόχο τη πλήρη εξασφάλιση της σωματικής υγείας και της εμπιστοσύνης των ανθρώπων. Η λήψη μέτρων όπως η διατήρηση αποστάσεων και η υποχρεωτική χρήση

μάσκας, η ενίσχυση των προσωπικών υγειονομικών πρακτικών και η επεξήγηση των προληπτικών μέτρων που εφαρμόζονται σε τουριστικές περιοχές αποτέλεσαν κεντρικά μέτρα αντίδρασης με σκοπό την ταχύτερη διακοπή των αυστηρών απαγορεύσεων μετακίνησης. Επιπλέον, οι τουριστικές επιχειρήσεις ανταποκρίθηκαν με τη δημιουργία νέων υπηρεσιών και πακέτων ταξιδιών που εστιάζουν στην υγεία και την ασφάλεια των ταξιδιωτών. Τα εξατομικευμένα αυτά πακέτα περιλαμβάνουν ευέλικτες πολιτικές ακύρωσης κρατήσεων, εξασφαλίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη των ταξιδιωτών σε περίπτωση αλλαγών ή ακυρώσεων ταξιδιού λόγω της πανδημίας.

Παρά τις προκλήσεις που έχει προκαλέσει η πανδημία, ο τομέας του τουρισμού αναζητά τρόπους προσαρμογής και ανάκαμψης. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση, έχουν αναληφθεί πολλές πρωτοβουλίες, όπως η ανάπτυξη νέων μοντέλων τουρισμού που βασίζονται σε ασφαλείς και βιώσιμες πρακτικές. Κατά συνέπεια, οι τουριστικές επιχειρήσεις προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες και εφαρμόζουν μέτρα ασφαλείας και υγιεινής για να προστατεύσουν τους επισκέπτες και τους εργαζόμενους τους.

Παραδείγματα χωρών που υπέστησαν σοβαρές επιπτώσεις λόγω της πανδημίας σύμφωνα με μια έρευνα τελευταίων ετών αναφέρει το παράδειγμα της Ισπανίας και της Ιταλίας, οι οποίες είχαν ήδη αντιμετωπίσει οικονομική ύφεση λόγω υψηλού επιπέδου χρέους και ανεργίας πριν από την πανδημία και βρέθηκαν ακόμα πιο ευάλωτες σε οικονομική ύφεση λόγω της πανδημίας. Η αύξηση των κρουσμάτων και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν προκάλεσαν σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία τους, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών. Επιπλέον, η πτώση του τουρισμού, που αποτελεί σημαντικό τμήμα της οικονομίας τους, επέφερε σοβαρές επιπτώσεις σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, όπου η απώλεια θέσεων εργασίας στον τουρισμό εκτιμάται στα 8 εκατομμύρια και οι δαπάνες σε ταξίδια και τουρισμό μειώνονται κατά 500 δισ. δολάρια. Παρατηρείται επίσης, ότι η κοινή επίδραση των κρίσεων εμφανίζει μικρότερη ένταση σε σύγκριση με τη συνολική επίδραση, με τις αρνητικές επιπτώσεις να είναι σημαντικές αλλά περιορισμένες. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένες περιοχές αποδεικνύουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα έναντι των αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας, υπογραμμίζοντας τη σημασία της περιφερειακής οικονομικής πολιτικής στην αντιμετώπιση των κρίσεων στον τουρισμό.

Η εξέταση των τρόπων προσαρμογής του τουρισμού στη νέα πραγματικότητα λόγω της πανδημίας COVID-19 αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό αντικείμενο μελέτης στον τομέα του τουρισμού και της φιλοξενίας. Αυτή η ανάλυση επιτρέπει την κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο τουρισμός και η φιλοξενία λόγω της πανδημίας και την αναζήτηση νέων

τρόπων προσαρμογής και ανάπτυξης, όπου μπορούν να αναδειχθούν πρακτικές και πολιτικές που συμβάλλουν στην ανάκαμψη και την αειφόρο ανάπτυξη του τουριστικού τομέα. Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον [Drammeh, Foday \(2024\)](#) εστίασε στις καινοτόμες στρατηγικές που υιοθέτησαν οι επιχειρήσεις στον τομέα του τουρισμού για να αντιμετωπίσουν την κρίση που προκάλεσε η πανδημία COVID-19. Η μελέτη τους ανέδειξε τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η καινοτομία στην αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων στον τομέα του τουρισμού και στην προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες που επικρατούν. Παράλληλα, η έρευνα που διεξήχθη από τις [Collins-Kreiner και Ram \(2020\)](#) εξέτασε τις εθνικές στρατηγικές για τον τουρισμό κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19. Με βάση την ανάλυση των εθνικών σχεδίων ανάκαμψης που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του Ιουλίου 2020, χρησιμοποίησαν τις στρατηγικές που συνιστώνται από τον UNWTO. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν ότι οι τρέχουσες στρατηγικές ανάκαμψης δεν είναι πολιτικές βασισμένες σε αποδείξεις και παρέχουν μόνο μερικές λύσεις σε ένα διεθνές πρόβλημα χωρίς συμφωνημένη διεθνή βάση δεδομένων. Τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν τη σημασία της τοπικής γνώσης και της προσαρμογής των στρατηγικών στις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, περιοχής και πόλης, καθώς οι περισσότερες χώρες δρουν ανεξάρτητα, χωρίς να υιοθετούν τις στρατηγικές και τις συστάσεις του UNWTO ([Collins-Kreiner & Ram, 2020](#)).

Τέλος, αναδεικνύεται η σημασία της προσαρμογής των πολιτικών στην τοπική πραγματικότητα και η ανάγκη για πιο εξατομικευμένες προσεγγίσεις στην ανάκαμψη του τουρισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η ερευνητική προσέγγιση της παρούσας μελέτης εστιάζει σε μια λεπτομερή και συστηματική ανάλυση των μακροοικονομικών συνεπειών που έχουν οι κρίσεις στον τουριστικό τομέα της Ελλάδας. Η μεθοδολογία αυτή περιλαμβάνει τη χρήση δευτερογενών δεδομένων και βιβλιογραφικής ανασκόπησης για την εξερεύνηση των κρίσεων και των επιπτώσεών τους στον ελληνικό τουρισμό.

Η βασική πηγή δεδομένων για την έρευνα αυτή είναι η δευτερογενής έρευνα. Τα δευτερογενή δεδομένα αντλήθηκαν από διάφορες αξιόπιστες πηγές, όπως επίσημες στατιστικές βάσεις δεδομένων, ακαδημαϊκά άρθρα, κυβερνητικές αναφορές και

δημοσιεύσεις διεθνών οργανισμών. Η ανάλυση αυτών των δεδομένων προσέφερε σημαντικές γνώσεις σχετικά με τους διαφορετικούς τύπους κρίσεων που επηρέασαν τον τουρισμό στην Ελλάδα και τις οικονομικές και κοινωνικές τους επιπτώσεις.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί βασικό στοιχείο της ερευνητικής μεθοδολογίας, καθώς επιτρέπει την εις βάθος κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις κρίσεις στον τουρισμό. Μέσω της ανασκόπησης της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, εντοπίστηκαν οι κύριες τάσεις, οι προκλήσεις και οι στρατηγικές διαχείρισης των κρίσεων. Η βιβλιογραφία περιλάμβανε μελέτες περιπτώσεων από άλλες χώρες, θεωρητικά πλαίσια και εμπειρικές έρευνες που σχετίζονται με τις κρίσεις και τον τουρισμό.

Η Ελλάδα επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης για την ανάλυση των επιπτώσεων των κρίσεων στον τουρισμό. Η επιλογή της Ελλάδας βασίζεται στην ιστορία της χώρας με τουριστικές κρίσεις, που περιλαμβάνουν οικονομικές κρίσεις, φυσικές καταστροφές, πολιτική αστάθεια και πανδημίες. Η μελέτη περίπτωσης επιτρέπει την ανάλυση των ειδικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας και του τουριστικού τομέα, καθώς και την αξιολόγηση των στρατηγικών που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση των κρίσεων.

Η συλλογή δεδομένων περιλάμβανε διάφορες δευτερογενείς πηγές, όπως:

- i. **Επίσημες Στατιστικές Βάσεις Δεδομένων:** Δεδομένα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), την Τράπεζα της Ελλάδος, και διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ([UNWTO](#)).
- ii. **Ακαδημαϊκές Δημοσιεύσεις:** Άρθρα και μελέτες από αναγνωρισμένα ακαδημαϊκά περιοδικά που ασχολούνται με τον τουρισμό και την οικονομία.
- iii. **Κυβερνητικές Αναφορές:** Εκθέσεις από το Υπουργείο Τουρισμού και άλλους κρατικούς φορείς που παρέχουν πληροφορίες για την πορεία και τις προκλήσεις του τουριστικού τομέα.
- iv. **Δημοσιεύσεις Διεθνών Οργανισμών:** Αναφορές από τον Διεθνή Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Ένωση, και άλλους οργανισμούς που εξετάζουν τις επιπτώσεις των κρίσεων στην οικονομία και τον τουρισμό.

Η συνδυασμένη χρήση αυτών των πηγών επέτρεψε την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης εικόνας των επιπτώσεων των κρίσεων στον τουρισμό της Ελλάδας, καθώς και την αξιολόγηση των μέτρων και των πολιτικών που υιοθετήθηκαν για την αντιμετώπισή τους.

Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών μεθόδων. Οι ποσοτικές μέθοδοι περιλάμβαναν τη στατιστική ανάλυση των

οικονομικών δεικτών και των τουριστικών ροών, ενώ οι ποιοτικές μέθοδοι περιλάμβαναν την ανάλυση περιεχομένου των κειμένων και των αναφορών. Η συνδυαστική χρήση αυτών των μεθόδων επέτρεψε μια λεπτομερή και πολυδιάστατη προσέγγιση στην κατανόηση των επιπτώσεων των κρίσεων στον τουρισμό.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις προκλήσεις και τις προοπτικές του ελληνικού τουριστικού τομέα. Τα ευρήματα αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη στρατηγικών και πολιτικών για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του τομέα και την αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων στο μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

4.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ:

4.1.1 ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ

Μία από τις σημαντικότερες φυσικές καταστροφές που επηρέασαν την ελληνική οικονομία και τον τουρισμό ήταν οι πυρκαγιές που σημειώθηκαν το καλοκαίρι του 2007 ([Koutsias et al., 2012](#)). Οι φονικές πυρκαγιές, οι οποίες εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη τη χώρα, προκάλεσαν τεράστια οικονομική ζημία (σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Οικονομικών Ερευνών, το ποσοστό αυτό εκτιμάται ότι υπερβαίνει το 2% του ΑΕΠ της χώρας) και επηρέασαν σοβαρά τον τουριστικό τομέα. Η οικονομική ζημία που προκλήθηκε από τις πυρκαγιές ήταν τεράστια λόγω της καταστροφής κτιρίων, γεωργικών εκτάσεων και του φυσικού περιβάλλοντος ([Stougiannidou, D. Et al., 2020](#)). Οι απώλειες αυτές είχαν άμεσο αντίκτυπο στην τοπική οικονομία, επηρεάζοντας την απασχόληση και την παραγωγικότητα σε πολλούς τομείς.

Όσον αφορά τον τουρισμό, οι πυρκαγιές είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην εικόνα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Οι εικόνες φλεγόμενων δασών και κατεστραμμένων τοπίων ήταν αποθαρρυντικές για τους τουρίστες που ανησυχούσαν για την ασφάλεια και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι αρχές αντιμετώπισαν τον αντίκτυπο αυτών των φυσικών καταστροφών με προγράμματα ανάκαμψης και αποκατάστασης, διαφημιστικές εκστρατείες και δράσεις για την αναζωογόνηση του τουρισμού μέσω μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Ωστόσο, ο αντίκτυπος των πυρκαγιών συνεχίστηκε για χρόνια μετά τα γεγονότα του 2007.

Οι περιοχές που επλήγησαν από τις πυρκαγιές είναι: Αχαΐα, Λακωνία, Αργολίδα, Κορινθία, Κορινθία, Αττική, Αττική και Εύβοια και Φθιώτιδα, με τις ζημιές να υπολογίζονται σε πάνω από 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ ([«Το χρονικό της «μαύρης» Παρασκευής του 2007»](#), [Εφημερίδα των Συντακτών](#)) .

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται στοιχεία για τη σύγκριση των απωλειών που προκάλεσαν οι πυρκαγιές στην [Ελλάδα το 2007](#) και στην [Αυστραλία το 2019](#) και ποιες ήταν οι οικονομικές και τουριστικές επιπτώσεις λόγω της καταστροφής.

Πίνακας 4.1: Φυσικές καταστροφές: Πυρκαγιές Ελλάδα 2007 και Αυστραλία 2019

Οπτική	Πυρκαγιές Ελλάδα 2007	Πυρκαγιές Αυστραλία 2019
Διάρκεια	Ιούνιος-Σεπτέμβριος	Δεκέμβριος 2019 - Φεβρουάριος 2020
Περιοχές που επηρεάστηκαν	268.834 εκτάρια	24,3 εκ. εκτάρια
Οικονομική Επίδραση (σε ευρώ)	1.577.600.000	2.704.145.055
Τουριστική Επίδραση	Σημαντικές ζημιές στην τουριστική υποδομή	Σοβαρή επίδραση με μείωση εισοδημάτων και απασχόλησης στον τουριστικό τομέα.
Περιβαλλοντική Επίδραση	Καταστροφή δασών και οικοσυστημάτων	Μαζική απώλεια ενδιαιτημάτων άγριας ζωής και βιοποικιλότητας
Ανθρώπινα Θύματα	85 καταγεγραμμένα θύματα	33 καταγεγραμμένα θύματα
Παγκόσμια Ανταπόκριση	Περιορισμένη διεθνής υποστήριξη	Έλαβε διεθνή προσοχή και υποστήριξη

Πηγές: ([Schmuck et al., 2008](#)), ([2019–20 Australian Bushfire Season](#)), ([Statista, 2023](#)),([University of Sydney, 2024](#)), ([Boustras & Boukas, 2013](#)), ([2007 Greek Forest Fires, AIHW](#))

4.1.2 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ

Ένα παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο η πολιτική αστάθεια επηρεάζει τη μακροοικονομία και τον τουρισμό είναι η πολιτική κρίση στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2010. Η οικονομική στασιμότητα και η υψηλή ανεργία, σε συνδυασμό με την κοινωνική αναταραχή που προκλήθηκε από τα μέτρα λιτότητας που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση υπό την πίεση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των διεθνών οργανισμών, οδήγησαν σε βίαιες διαδηλώσεις και αναταραχές.

Η πολιτική αναταραχή και η αστάθεια που προκάλεσε η κρίση επηρέασε σοβαρά τον τουρισμό στην Ελλάδα. Η συνεχής κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης των διαδηλώσεων, των συγκρούσεων και των πολιτικών διαμάχης αποθάρρυνε πολλούς τουρίστες από το να επισκεφθούν την Ελλάδα. Οι επιχειρηματίες του τουριστικού τομέα έπεσαν θύματα της μείωσης του τουριστικού ενδιαφέροντος και των εσόδων, με αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων και της απασχόλησης στον τομέα. Η κρίση στην Ελλάδα είναι ένα ζωντανό παράδειγμα του πώς η πολιτική αστάθεια μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στον τουρισμό και τη μακροοικονομία της χώρας, αλλοιώνοντας την εικόνα της χώρας ως τουριστικού προορισμού και δημιουργώντας αβεβαιότητα για την οικονομική σταθερότητα.

Η πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα έχει επίσης επηρεάσει τη μακροοικονομία και τον τουρισμό. Παράδειγμα αποτελεί η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2009 και διήρκεσε για χρόνια. Η κρίση προκλήθηκε από διάφορους παράγοντες, όπως η κακή δημοσιονομική διαχείριση, οι υπερβολικές δαπάνες και η ανεπαρκής είσπραξη φόρων. Η πολιτική αβεβαιότητα κατά τη διάρκεια της κρίσης δημιούργησε αβεβαιότητα για το μέλλον της χώρας, επηρεάζοντας την επιχειρηματική εμπιστοσύνη και τις επενδύσεις. Οι πολιτικές αντιδράσεις και οι διαμαρτυρίες προκάλεσαν συχνά άγχος και αβεβαιότητα μεταξύ των πολιτών και των επενδυτών, γεγονός που επηρέασε αρνητικά την οικονομική ανάκαμψη της χώρας και τις αφίξεις τουριστών.

Ο τουριστικός τομέας επηρεάστηκε από την εικόνα της Ελλάδας ως ασφαλούς και σταθερού προορισμού. Η πολιτική αστάθεια μπορεί να προκαλέσει στους τουρίστες ανησυχία για την ασφάλειά τους κατά τη διάρκεια της διαμονής τους. Η οικονομική αβεβαιότητα μπορεί επίσης να επηρεάσει τις δαπάνες και τις καταναλωτικές συνήθειες των τουριστών κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Η αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων θα απαιτήσει σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης, οικονομικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις σε προγράμματα προώθησης του τουρισμού για την αποκατάσταση της εικόνας της Ελλάδας ως ασφαλούς και ελκυστικού τουριστικού προορισμού.

Η τρομοκρατική οργάνωση της 17ης Νοεμβρίου είχε σοβαρές επιπτώσεις στη μακροοικονομία και τον τουρισμό στην Ελλάδα. Οι επιθέσεις και οι τρομοκρατικές ενέργειες της οργάνωσης προκάλεσαν χάος και ανασφάλεια στον πληθυσμό και τους τουρίστες της χώρας. Ως αποτέλεσμα, ο τουρισμός και οι επενδύσεις μειώθηκαν και οι δαπάνες ασφάλειας και προστασίας αυξήθηκαν. Η πράξη της 17ης Νοεμβρίου δημιούργησε μια ατμόσφαιρα ανασφάλειας και αβεβαιότητας και έδιωξε επενδυτές και τουρίστες υψηλού δυναμικού. Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό μέρος της ελληνικής οικονομίας και οι τρομοκρατικές επιθέσεις είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του τομέα αυτού. Η μείωση του αριθμού

των τουριστών και ο αντίκτυπος στην εικόνα της χώρας ως ασφαλούς τουριστικού προορισμού είχε σημαντικές οικονομικές συνέπειες.

Για την αντιμετώπιση αυτών των επιπτώσεων, η ελληνική κυβέρνηση ενίσχυσε την ασφάλεια και έλαβε αυστηρά μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Παράλληλα, καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη βελτίωση της δημόσιας εικόνας της χώρας ως ασφαλούς και ελκυστικού τουριστικού προορισμού, επενδύοντας σε προγράμματα προώθησης και μάρκετινγκ τουριστικών προορισμών. Η συνέχιση των προσπαθειών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την ενίσχυση της ασφάλειας παραμένει απαραίτητη για την ανάκαμψη και τη βιωσιμότητα του ελληνικού τουριστικού τομέα.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται στοιχεία για τη σύγκριση των απωλειών που προκάλεσαν οι πολιτικές αναταραχές στην Ελλάδα το 2010 και στην Αίγυπτο το 2011 από πλευρά οικονομίας και τουρισμού.

Πίνακας 4.2: Πολιτική Αστάθεια στην Ελλάδα 2010 και Αίγυπτο 2011

Επίδραση	Ελλάδα 2010	Αίγυπτος 2011
Οικονομική επίδραση	Μείωση του ρυθμού ανάπτυξης ΑΕΠ (-5.5% το 2010, -10.1% το 2011)	Μείωση του ρυθμού ανάπτυξης ΑΕΠ (-4.3%)
	Μείωση των άμεσων ξένων επενδύσεων	Μείωση των άμεσων ξένων επενδύσεων
	Αύξηση των ποσοστών ανεργίας κατά 85.6% (από το 2009 μέχρι 2011)	Αύξηση των ποσοστών ανεργίας κατά 30.3% (από το 2009 μέχρι 2011)
Τουριστική επίδραση	Μείωση των αφίξεων τουριστών κατά 1.4%	Ραγδαία μείωση των τουριστικών αφίξεων (-45.3%)
	Πτώση των εσόδων από τον τουρισμό κατά 13.5%	Σημαντική μείωση των εσόδων από τον τουρισμό κατά 31.5%

Πηγές: (["Economy of Greece," 2024, "WEO database" section](#)), ([Lenoël, Macchiarelli, & Young, 2023](#)), ([Statista, 2023](#)), ([World Bank, 2023](#)), ([To Vima, 2023](#))

4.1.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ

Η μετανάστευση στην Ελλάδα είναι ένα σύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο με σημαντικές επιπτώσεις στην εθνική οικονομία και τον τουρισμό. Από τη μία πλευρά, η μετανάστευση φέρνει νέα εργατικά χέρια στην οικονομία και αυξάνει την παραγωγικότητα σε διάφορους τομείς, όπως η γεωργία, η μεταποίηση και ο τουρισμός. Από την άλλη πλευρά, η εισροή αυτή προκαλεί κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, όπως η άσκηση πίεσης στις δημόσιες υπηρεσίες και υποδομές, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της υγείας και της στέγασης. Επιπλέον, η ποικιλομορφία που φέρνει η μετανάστευση μπορεί να προωθήσει μια πιο πολυπολιτισμική και ελκυστική εικόνα της χώρας και να ενισχύσει τον τουρισμό. Ταυτόχρονα, όμως, οι ανησυχίες και οι κοινωνικές αντιδράσεις για τη μετανάστευση μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την εικόνα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Επιπλέον, η προσωπική ασφάλεια και η κοινωνική σταθερότητα είναι σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις προτιμήσεις των τουριστών.

Για την αποτελεσματική διαχείριση των επιπτώσεων της μετανάστευσης, απαιτείται μια ολοκληρωμένη πολιτική προσέγγιση για την προώθηση της οικονομικής ένταξης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών και την ενίσχυση της διαφάνειας και της παρακολούθησης στον τομέα της μετανάστευσης. Επιπλέον, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι κοινωνικές ανάγκες και απαιτήσεις του τουριστικού τομέα, ώστε να διασφαλιστεί η ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη.

4.1.4 ΠΑΝΔΗΜΙΑ

Η πανδημία COVID-19 είχε σημαντικές επιπτώσεις στους μακροοικονομικούς και τουριστικούς τομείς της Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια των ρυθμιστικών μέτρων και των αποκλεισμών, πολλές επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να κλείσουν προσωρινά ή να μειώσουν τις δραστηριότητές τους και πολλοί εργαζόμενοι έχασαν τη δουλειά τους. Ως αποτέλεσμα, η ανεργία αυξήθηκε, οι καταναλωτικές δαπάνες μειώθηκαν και η οικονομική δραστηριότητα επηρεάστηκε.

Όσον αφορά τον τουρισμό, η πανδημία οδήγησε σε ακυρώσεις ταξιδιών και επιβολή

ταξιδιωτικών περιορισμών, μειώνοντας τον αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα. Τα ξενοδοχεία, οι αεροπορικές εταιρείες και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις έχουν υποστεί σοβαρές οικονομικές απώλειες λόγω του μειωμένου αριθμού τουριστών. Για να αντιμετωπίσει αυτές τις επιπτώσεις, η ελληνική κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα όπως η οικονομική ενίσχυση των επιχειρήσεων και των εργαζομένων που επλήγησαν από την πανδημία και ένα πρόγραμμα για την αποκατάσταση του τουριστικού τομέα. Επιπλέον, έχουν εφαρμοστεί μέτρα για την προστασία της δημόσιας υγείας, συμπεριλαμβανομένων μέτρων ασφαλείας και προγραμμάτων εμβολιασμού, προκειμένου να αναζωογονηθούν ο τουρισμός και οι οικονομικές δραστηριότητες στη χώρα.

Πίνακας 4.3: Πανδημία COVID-19 σε Ευρωπαϊκές Χώρες

Χώρα	Επιπτώσεις στην Οικονομία	Επιπτώσεις στον Τουρισμό
Ελλάδα	ΑΕΠ: -8.2% το 2020	Αφίξεις Τουριστών: Μείωση κατά 78.2% το 2020
		Ξενοδοχεία: Πολλά έκλεισαν προσωρινά ή μόνιμα
	Ανεργία: Αύξηση στο 17.6% το 2020	Έσοδα από τον Τουρισμό: Μείωση 76.2% το 2020
Ιταλία	ΑΕΠ: -8.9% το 2020	Έσοδα από τον Τουρισμό: Μείωση 60% το 2020
	Ανεργία: Ανεργία: Αύξηση στο 9.2% το 2020	
Ισπανία	ΑΕΠ: -10.8% το 2020	Έσοδα από τον Τουρισμό: Μείωση 68% το 2020
	Ανεργία: Αύξηση στο 15.5% το 2020	
Γαλλία	ΑΕΠ: -7.9% το 2020	Έσοδα από τον Τουρισμό: Μείωση 48% το 2020
	Ανεργία: Αύξηση στο 8% το 2020	
Πορτογαλία	ΑΕΠ: -7.6% το 2020	Έσοδα από τον Τουρισμό: Μείωση 59% το 2020
	Ανεργία: Αύξηση στο 7.1% το 2020	

Πηγές: ([Μπαροτσάκη, 2022](#)), ([Repository of TEI West Greece, n.d.](#)), ([Παπαϊωάννου, 2023](#))

4.2 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η κρίση στον τομέα του τουρισμού έχει πολύπλευρες και σημαντικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία. Πρώτον, ο τουριστικός τομέας αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας και συμβάλλει σημαντικά στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) και στην απασχόληση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του [InSETE 2024](#), ο τουριστικός τομέας είχε συνεισφέρει περίπου 13% του ΑΕΠ το 2023, 16,4% της απασχόλησης το γ' τρίμηνο του 2023 και περίπου 40% της συνολικής απασχόλησης (άμεσης και έμμεσης), συμβάλλοντας άμεσα στη μείωση της ανεργίας.

Επιπλέον, οι μεταβολές στις τουριστικές ροές λόγω κρίσεων όπως η οικονομική ύφεση, οι φυσικές καταστροφές, η πολιτική αστάθεια και οι πανδημίες μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές διακυμάνσεις στα δημόσια έσοδα από τον τουρισμό ([Reivan-Ortiz et al., 2023](#)). Τα έσοδα αυτά περιλαμβάνουν φόρους, τέλη, έσοδα από αεροδρόμια και λιμάνια και έμμεσους φόρους επί της κατανάλωσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα μεταξύ 2008 και 2009, τα έσοδα από τον τουρισμό μειώθηκαν κατά περίπου 15,02%, γεγονός που είχε σημαντικό αντίκτυπο στα δημόσια έσοδα και στην ικανότητα της κυβέρνησης να εφαρμόσει τις πολιτικές της κατά της κρίσης.

Μια κρίση στον τουρισμό μπορεί επίσης να έχει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις σε άλλους συναφείς τομείς της οικονομίας, όπως οι μεταφορές, τα τρόφιμα και τα ποτά, το λιανικό εμπόριο και οι κατασκευές ([Potter, K., et al., 2024](#)). Αυτό οφείλεται στις ισχυρές διασυνδέσεις μεταξύ του τουρισμού και άλλων τομέων της οικονομίας και η μείωση της τουριστικής δραστηριότητας μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια εισοδήματος και απασχόλησης σε αυτούς τους συμπληρωματικούς τομείς. Για παράδειγμα, η μείωση του ελληνικού τουρισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 είχε σημαντικές επιπτώσεις στις αεροπορικές εταιρείες, τις επιχειρήσεις εστίασης και τις επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων.

Από την άλλη πλευρά, η αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων στον τουριστικό τομέα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων στον τουρισμό και την οικονομία γενικότερα και στην επιτάχυνση της ανάκαμψης. Αυτό απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια από την κυβέρνηση, τον ιδιωτικό τομέα και όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς

για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης κρίσεων. Οι στρατηγικές αυτές περιλαμβάνουν μέτρα όπως η παροχή φορολογικών κινήτρων σε φορείς που έχουν πληγεί από την κρίση, η προώθηση της Ελλάδας ως ασφαλούς προορισμού, η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων και η επένδυση στην ψηφιοποίηση και την καινοτομία για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα.

Πίνακας 4.4: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις εισπράξεις (δισ δολάρια)

Κατάταξη χωρών	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. ΗΠΑ	110.0	94.2	137.0	115.6	161.6	172.9	177.2
2. Ισπανία	61.6	53.2	52.5	60.0	58.2	62.6	65.2
3. Γαλλία	56.6	49.5	46.9	54.8	53.7	56.6	57.4
4. Κίνα	40.8	39.7	45.8	48.5	50.0	51.7	56.9
5. Μακάο (Κίνα)	16.8	18.1	27.8	38.5	43.9	51.8	50.8
6. Ηνωμένο Βασίλειο	36.0	30.1	32.4	35.1	36.6	41.0	45.9
7. Ιταλία	45.7	40.2	38.8	43.0	41.2	43.9	45.5
8. Γερμανία	40.0	34.6	34.7	38.9	38.1	41.3	43.3
9. Ταϊλάνδη	18.2	16.1	20.1	27.2	33.9	41.8	38.4
10. Χονγκ-Κονγκ (Κίνα)	15.3	16.4	22.2	28.5	33.1	38.9	38.4
11. Αυστραλία	24.8	25.4	29.8	31.3	31.9	31.3	31.9
12. Τουρκία	22.0	21.3	22.5	25.1	25.3	28.0	29.6
13. Μαλαισία	15.3	15.8	18.3	19.7	20.2	21.5	22.6
14. Αυστρία	21.6	19.4	18.6	19.9	18.9	20.2	20.6
15. Ινδία	11.8	11.1	14.2	17.7	18.0	18.4	19.7
16. Σιγκαπούρη	10.7	9.4	14.1	18.1	18.9	19.3	19.2
17. Ιαπωνία	10.8	10.3	13.2	11.0	14.6	15.1	18.9
18. Κορέα	9.8	9.8	10.3	12.5	13.4	14.6	18.1
19. ΕΛΛΑΣ	17.1	14.5	12.7	14.6	13.4	16.1	17.8
20. Καναδάς	15.7	13.7	15.7	16.8	17.4	17.7	17.4

Πηγή στοιχείων : UNWTO

4.3 ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

Η διαχείριση κρίσεων στον τομέα του τουρισμού είναι μια πολυδιάστατη και σύνθετη διαδικασία που απαιτεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης. Στην Ελλάδα, όπου ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πυλώνες της οικονομίας, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων. Οι ακόλουθες μέθοδοι διαχείρισης κρίσεων μπορούν να συμβάλουν στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στον τουριστικό τομέα και στην επιτάχυνση της ανάκαμψης:

- i. Σαφή οριοθέτηση ρόλων και αρμοδιοτήτων των διαφόρων φορέων (υπουργεία, περιφερειακές αρχές, τουριστικές επιχειρήσεις, ΜΚΟ κ.λπ.) για την αποφυγή επικαλύψεων και καθυστερήσεων.
- ii. Καθορισμός συγκεκριμένων στρατηγικών και δράσεων για την αντιμετώπιση

- διαφορετικών τύπων κρίσεων (φυσικές καταστροφές, τρομοκρατικές ενέργειες, οικονομικές κρίσεις κ.λπ.).
- iii. Μηχανισμούς έγκαιρης προειδοποίησης και συστήματα παρακολούθησης για την ταχεία ανίχνευση πιθανών κρίσεων.
 - iv. Σχέδια εκτάκτου ανάγκης και διαδικασίες για την άμεση κινητοποίηση των απαραίτητων πόρων (οικονομικών, ανθρώπινων, υλικών) σε περίπτωση κρίσης.
 - v. Στρατηγικές επικοινωνίας και διαχείρισης της δημόσιας εικόνας για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των τουριστών.
 - vi. Προγράμματα εκπαίδευσης και ετοιμότητας για το προσωπικό των τουριστικών επιχειρήσεων και τις αρμόδιες αρχές.
 - vii. Μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του σχεδίου για τη συνεχή βελτίωσή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τις επιπτώσεις που έχουν οι διάφορες κρίσεις στον τουρισμό της Ελλάδας από μακροοικονομικής άποψης, καθώς και να αξιολογήσει τις προοπτικές ανάκαμψης. Μελετήθηκαν διάφορες κρίσεις που έχουν επηρεάσει τον τουριστικό τομέα της χώρας, όπως οι οικονομικές κρίσεις, οι φυσικές καταστροφές και οι πολιτικές αναταραχές.

Μακροοικονομικές Επιπτώσεις των Κρίσεων στον Ελληνικό Τουρισμό

Η ανάλυση αποκάλυψε ότι οι κρίσεις, όπως οι φυσικές καταστροφές, οι πολιτικές αστάθειες, οι οικονομικές κρίσεις και οι πανδημίες, έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό της Ελλάδας. Αυτές οι επιπτώσεις εκδηλώνονται μέσω της μείωσης του αριθμού των τουριστών, της μείωσης των εσόδων και της απώλειας θέσεων εργασίας στον τουριστικό τομέα. Επιπλέον, η αυξημένη αβεβαιότητα και η αλλαγή στις προτιμήσεις των τουριστών μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τη φήμη και την ελκυστικότητα της χώρας ως τουριστικού προορισμού.

Ανθεκτικότητα και Ανάκαμψη

Παρά τις αρνητικές επιπτώσεις που είχε η κρίση, η μελέτη αναδεικνύει τις δυνατότητες ανθεκτικότητας και ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζουν οι αποτελεσματικές στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων. Ειδικότερα, η ταχεία προσαρμογή των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών μέσω κατάλληλων επικοινωνιακών στρατηγικών, καθώς και η αξιοποίηση νέων αγορών αποτελούν κρίσιμα στοιχεία για την ανάκαμψη του τουριστικού τομέα.

Προτάσεις για Βελτίωση

Η μελέτη οδήγησε σε ορισμένες σημαντικές προτάσεις για την περαιτέρω βελτίωση της ανθεκτικότητας και της διαχείρισης κρίσεων στον τομέα του ελληνικού τουρισμού. Οι προτάσεις αυτές αποτελούν σημαντικό μέρος της συνολικής ανάλυσης που πραγματοποιήθηκε και προτείνουν συγκεκριμένα βήματα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο τομέας όπως :

1. **Ενίσχυση Συντονισμού Φορέων:** Απαιτείται η ενίσχυση του συντονισμού μεταξύ των φορέων του τουρισμού, της κυβέρνησης και των τοπικών αρχών προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά πιθανές κρίσεις. Η συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ αυτών των φορέων είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική διαχείριση και αντιμετώπιση προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν στον τουριστικό τομέα.
2. **Ανάπτυξη Ψηφιακών Δεξιοτήτων:** Η προώθηση της ψηφιακής τεχνολογίας στον τουρισμό ανοίγει νέους ορίζοντες για τη βελτίωση της διαχείρισης κρίσεων. Μέσω της χρήσης ψηφιακών εργαλείων, οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά προβλήματα και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, προσφέροντας έγκαιρες και αποτελεσματικές λύσεις.
3. **Προώθηση Βιώσιμων Μορφών Τουρισμού:** Η προώθηση της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί ζωτικής σημασίας παράγοντα για την επιβίωση και την ανθεκτικότητα του τουριστικού τομέα σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Μέσω της προώθησης των βιώσιμων μορφών τουρισμού, επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να προκαλέσουν μελλοντικές κρίσεις στον τομέα.

Συνολική Εκτίμηση

Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, παρά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τουρισμός στην Ελλάδα λόγω κρίσεων, υπάρχουν προοπτικές ανάκαμψης και ανάπτυξης. Η υιοθέτηση των κατάλληλων στρατηγικών και η ενίσχυση των υποδομών και των διαδικασιών διαχείρισης κρίσεων αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του τουριστικού τομέα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- American Psychiatric Association. (n.d.). What is a substance use disorder? Retrieved June 10, 2024, from <https://www.psychiatry.org/patients-families/addiction-substance-use-disorders/what-is-a-substance-use-disorder>
- Bhati A., Upadhayaya A., Sharma A., National disaster management in the ASEAN-5: an analysis of tourism resilience, (2016) Tourism Review, 71 (2), pp. 148 - 164, DOI: 10.1108/TR-12-2015-0062
- Boustras, George & Boukas, Nikolaos. (2013). Forest fires' impact on tourism development: A comparative study of Greece and Cyprus. Management of Environmental Quality: An International Journal. 24. 10.1108/MEQ-09-2012-0058.
- Collins-Kreiner, N., & Ram, Y. (2020). National tourism strategies during the COVID-19 pandemic. Annals of Tourism Research, 89, 103076. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103076>
- Czaika, M., Reinprecht, C. (2022). Migration Drivers: Why Do People Migrate?. In: Scholten, P. (eds) Introduction to Migration Studies. IMISCOE Research Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_3
- D. Shondell Miller, Disaster tourism and disaster landscape attractions after Hurricane Katrina, International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, 2 (2), (2008), pp. 115-131, DOI: 10.1108/17506180810880692
- Dafermos, M. (2024). Discussing the concept of crisis in cultural-historical activity research: A dialectical perspective. Hu Arenas, 7(2), 273–292. <https://doi.org/10.1007/s42087-022-00289-4>
- Dima, M. (2017, August 20). Το χρονικό της «μαύρης» Παρασκευής του 2007. Εφημερίδα των Συντακτών. https://www.efsyn.gr/ellada/120976_hroniko-tis-mayris-

- Drammeh, Foday. (2024). Managing tourism during the COVID-19 pandemic. A systematic review of crisis management in the tourism industry. *Cogent Social Sciences*. 10. 10.1080/23311886.2024.2311955.
- Fairlie, R. W., & Lofstrom, M. (2015). Immigration and Entrepreneurship. In S. Chiswick, & P. Miller (Eds.), *Handbook of the Economics of International Migration* (Vol. 1A, pp. 625-695). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53768-3.00017-5>
- Hall, C. M. (1994). *Tourism and politics: Policy, power and place*. John Wiley & Sons.
- Hall, C. M. (2010). Crisis events in tourism: subjects of crisis in tourism. *Current Issues in Tourism*, 13(5), 401–417. <https://doi.org/10.1080/13683500.2010.491900>
- Hall, Colin & Seyfi, Siamak. (2021). Tourism and sanctions. 10.4337/9781839102721.00028.
- <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/viewFile/9940/9688>
- <http://hdl.handle.net/10442/hedi/15624>
- http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/16867/SDO_XRHMEL_00838_Medium.pdf?sequence=1
- [http://old.psych.uoa.gr/~vpavlop/index.files/pdf/ddpms%20IMEPO%20immigration%20and%20education%20\(Skourtou%20et%20al.\).pdf](http://old.psych.uoa.gr/~vpavlop/index.files/pdf/ddpms%20IMEPO%20immigration%20and%20education%20(Skourtou%20et%20al.).pdf)
- <http://repository.library.teiwest.gr/xmlui/handle/123456789/10347>
- <https://apothesis.lib.hmu.gr/bitstream/handle/20.500.12688/7078/Petrakou2009.pdf?sequence=1>
- <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD?locations=EG>
- <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD?locations=GR>

- https://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/forestfires_el_2007.htm#:~:text=This%20year%20Greece%20requested%20assistance,24%20and%2030%20August%202007.
- <https://education.nationalgeographic.org/resource/tohoku-earthquake-and-tsunami/>
- <https://e-krisi.gr/krisi-kai-krisi/>
- [https://en.wikipedia.org/wiki/2007_Greek_forest_fires#:~:text=The%20fires%20mainly%20affected%20western,fires%2C%20including%20several%20fire%20fighters.&text=Animation%20showing%20fires%20in%20southern,\)%2C%20from%20NASA%20satellite%20images.](https://en.wikipedia.org/wiki/2007_Greek_forest_fires#:~:text=The%20fires%20mainly%20affected%20western,fires%2C%20including%20several%20fire%20fighters.&text=Animation%20showing%20fires%20in%20southern,)%2C%20from%20NASA%20satellite%20images.)
- https://en.wikipedia.org/wiki/2019%E2%80%932020_Australian_bushfire_season#:~:text=The%20fires%20burnt%20an%20estimated,killed%20at%20least%2034%20people
- https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Greece#cite_note-WEO_database-6
- https://gnto.gov.gr/wp-content/uploads/2022/04/Xatzidakis_2015.pdf (table_01)
- https://insete.gr/blog_news/%ce%b4%ce%b5%ce%bb%cf%84%ce%b9%ce%bf-%cf%84%cf%85%cf%80%ce%bf%cf%85-%ce%b9%ce%bd%cf%83%ce%b5%cf%84%ce%b5-11-04-2024-%ce%b9%ce%bd%cf%83%ce%b5%cf%84%ce%b5-%cf%83%ce%b5-%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf/
- [https://www.aihw.gov.au/reports/environment-and-health/short-term-health-impacts-2019-2020-bushfires/contents/summary#:~:text=Thirty%2Dthree%20people%20lost%20their,their%20homes%20\(Biddle%20et%20al.](https://www.aihw.gov.au/reports/environment-and-health/short-term-health-impacts-2019-2020-bushfires/contents/summary#:~:text=Thirty%2Dthree%20people%20lost%20their,their%20homes%20(Biddle%20et%20al.)

- <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/25/what-happened-during-egypts-january-25-revolution>
- <https://www.britannica.com/event/Japan-earthquake-and-tsunami-of-2011/Relief-and-rebuilding-efforts>
- <https://www.ertnews.gr/anadromes/i-istoria-tis-17n-apo-tin-proti-dolofonia-stis-23-dekembrioy-1975-mechri-tin-nychta-toy-teloys/>
- <https://www.geolsoc.org.uk/Policy-and-Media/Outreach/Plate-Tectonic-Stories/Outer-Isles-Pseudotachylytes/Tohoku-Earthquake>
- https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Publish/Reports/Seisaku/pdf/201307_mide_10.pdf
- <https://www.kathimerini.gr/economy/local/875319/to-elleimma-toy-2009-kai-i-krisi/>
- <https://www.naftemporiki.gr/green/30635/afstralia-oi-pyrkagies-echoun-kapsei-dasikes-ektaseis-oso-to-1-3-tis-elladas/>
- <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>
- https://www.oecd-ilibrary.org/sites/migr_outlook-2016-6-en/index.html?itemId=/content/component/migr_outlook-2016-6-en
- <https://www.statista.com/statistics/1412424/wildfires-cost-europe-by-country/#:~:text=From%20January%20to%20August%202023,of%201.7%20billion%20U.S.%20dollars.>
- <https://www.statista.com/statistics/263698/unemployment-rate-in-greece/>
- <https://www.statista.com/statistics/377343/unemployment-rate-in-egypt/>

- <https://www.statista.com/statistics/413222/number-of-arrivals-spent-in-short-stay-accommodation-in-greece/>
- <https://www.statista.com/statistics/445986/migration-flow-of-foreign-nationals-in-spain/>
- <https://www.sydney.edu.au/news-opinion/news/2024/01/31/black-summer-bushfires-australia-wiped-billions-from-tourism-supply-chains.html#:~:text=A%20first%20of%20its%20kind,almost%207300%20jobs%20disappearing%20nationwide.>
- <https://www.tovima.gr/2023/06/29/istoriko-arxeio/17-noemvri-pos-eksarthrothike-i-megalyteri-tromokratiki-organosi-stin-ellada/>
- Kalpaklıoğlu, N. (2010). "The Most Sensitive Sector in Crises: Effective Crisis Management in Tourism." *Academic Research Journal*, Issue 44, pp. 139-155.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Macmillan.
- Koutsias, N., Ariaoutsou, M., Kallimanis, A.S., Mallinis, G., Halley, J.M. and Dimopoulos, P. (2012) 'Where did the fires burn in Peloponnisos, Greece the summer of 2007? Evidence for a synergy of fuel and weather', *Agricultural and Forest Meteorology*, vol. 156, pp.41-53. DOI: 10.1016/j.agrformet.2011.12.006
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press.
- Lamprakis, Konstantinos & Klironomos, Nikos. (2023). Δημοκρατία και κόμματα-καρτέλ: Η επίδραση των προγραμμάτων λιτότητας στη διακυβέρνηση στην Ελλάδα. 14 - 2023. 101-124. 10.17903/FK2/D0C0RW.
- Leloup, Fabienne. (1996). Migration, a complex phenomenon. *International Journal*

of Anthropology. 11. 101-115. 10.1007/BF02441416.

- Lenoël, C., Macchiarelli, C. & Young, G. Greece 2010–18: What Could Have Been Done Differently?. *Open Econ Rev* 34, 281–315 (2023). <https://doi.org/10.1007/s11079-022-09672-8>
- Lin, X., & Falk, M. T. (2021). “Nordic stock market performance of the travel and leisure industry during the first wave of Covid-19 pandemic,” *Tourism Economics*), p. 1354816621990937.
- Mai Z, Nawaz Saleem HM, Kamran M (2023) The relationship between political instability and stock market performance: An analysis of the MSCI index in the case of Pakistan. *PLoS ONE* 18(10): e0292284. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0292284>
- Matthiessen, L., & Strøm, S. (1980). Unemployment: Macro and Microeconomic Explanations: Introduction. *The Scandinavian Journal of Economics*, 82(2), 129–132. <http://www.jstor.org/stable/3439850>
- Nicu, Ionut Cristi. (2017). Natural hazards - A threat for immovable cultural heritage. A review. *International Journal of Conservation Science*. 8. 375-388. (https://www.researchgate.net/publication/319713272_Natural_hazards_-_A_threat_for_immovable_cultural_heritage_A_review)
- Orrenius, P., & Zavodny, M. (2015). Immigrants in Entrepreneurship. *IZA World of Labor*.
- Ottaviano, G. I. P., & Peri, G. (2012). Rethinking the Effect of Immigration on Wages. *Journal of the European Economic Association*, 10, 152-197. <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01052.x>
- Oxford English Dictionary. (2023). Crisis. Retrieved from <https://www.oed.com/view/Entry/44418>

- Potter, Kaledio & Frank, Louis. (2024). The Economic Impact of Tourism on Local Economies: A Comprehensive Analysis of Tourist Spending's Contribution to GDP, Employment Generation, and Income Distribution. *Tourism and Hospitality*.
https://www.researchgate.net/publication/378825629_The_Economic_Impact_of_Tourism_on_Local_Economies_A_Comprehensive_Analysis_of_Tourist_Spending's_Contribution_to_GDP_Employment_Generation_and_Income_Distribution
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton University Press.
- Reivan-Ortiz, G.G., Cong, P.T., Wong, WK. et al. Role of geopolitical risk, currency fluctuation, and economic policy on tourist arrivals: temporal analysis of BRICS economies. *Environ Sci Pollut Res* 30, 78339–78352 (2023).
<https://doi.org/10.1007/s11356-023-27736-1>
- Ritchie, B. W. (2004). Chaos, crises and disasters: A strategic approach to crisis management in the tourism industry. *Tourism Management*, 25(6), 669-683.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2003.09.004> Roy, Shohini & Das, Debasmit. (2020). ECONOMIC IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC. Roy, Shohini & Das, Debasmit. (2020). ECONOMIC IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC.
- Santana, G. (2001). Globalisation, safety and national security. In *Tourism in the Age of Globalisation* (1st ed., pp. 29). Routledge. DOI: 10.4324/9780203995853
- Schmuck, G., San-Miguel-Ayanz, J., Camia, A., Kucera, J., Libertà, G., Boca, R., Durrant, T., & Amatulli, G. (2008). *Forest fires in Europe 2007* (EUR 23492 EN). Luxembourg: OPOCE.
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC47446>
- Semerciöz, Fatih & Pehlivan, Caglar & Sozuer, Aytug & Mert, Asli. (2015). *Crisis Management Practices and Strategic Responses Through Customer Loyalty and Price*

Strategy in Hard Times: Evidence from Fine-dining Restaurants. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 207. 149-156. 10.1016/j.sbspro.2015.10.164.

- Smita Mahapatra, Saumitra N. Bhaduri, Dynamics of the impact of currency fluctuations on stock markets in India: Assessing the pricing of exchange rate risks, *Borsa Istanbul Review*, Volume 19, Issue 1, 2019, Pages 15-23, ISSN 2214-8450, <https://doi.org/10.1016/j.bir.2018.04.004>.
- Stougiannidou, D., Zafeiriou, E., & Raftoyannis, Y. (2020). Forest Fires in Greece and Their Economic Impacts on Agriculture . *KnE Social Sciences*, 4(1), 54–70. <https://doi.org/10.18502/kss.v4i1.5977>
- Taneja, Sonia & Pryor, Mildred & Sewell, Stephanie & Recuero, A.M.. (2014). Strategic crisis management: a basis for renewal and crisis prevention. *J.Manag. Policy Pract.*. 15. 78-85.
- Tomczewska-Popowycz, N., & Quirini-Popławski, Ł. (2021). Political Instability Equals the Collapse of Tourism in Ukraine? *Sustainability*, 13(8), 4126. <https://doi.org/10.3390/su13084126>
- UNWTO. (2020). Tourism and migration: Analysis of impact and implications. World Tourism Organization.
- Vellas, F., and Becherel, L. (1995), *International Tourism: an Economic Perspective*, St Martin's Press, New York.
- Μπαροτσάκη, Α. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on tourism. *Archives of Hellenic Medicine*, 39(3), 412-414. Retrieved from www.mednet.gr/archives
- ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Α. Μ. (2023). Σύγχρονη Τουριστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα, οι κινητήριοι αναπτυξιακοί παράγοντες και τα νέα δεδομένα στην μετά – COVID-19 εποχή [Master's thesis, Πολυτεχνική Σχολή και Οικονομικών Επιστημών,

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας]. Βόλος, Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Retrieved from: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/81980/27378.pdf?sequence=4>